

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»

АНТОНЮК ДМИТРО АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 334.722:332.122:330.837

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНУ В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і
регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України».

Науковий консультант доктор економічних наук, професор
Мокій Анатолій Іванович,
Запорізький інститут економіки та інформаційних
технологій, проректор з міжнародних зв'язків та
стратегічного розвитку.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Варналій Захарій Степанович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри фінансів;

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Мельник Алла Федорівна,
Тернопільський національний економічний
університет, професор кафедри менеджменту та
публічного управління;

доктор економічних наук, професор
Гонта Олена Іванівна,
Чернігівський національний технологічний
університет, директор навчально-наукового інституту
економіки.

Захист відбудеться 17 червня 2016 р. в 11:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.134.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4 та на сайті <http://ird.gov.ua>.

Автореферат розісланий 16 травня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

П.В. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Неодмінною передумовою зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є розвиток підприємництва, особливо малого і середнього, на основі сприятливих умов створення, ведення і ліквідації бізнесу та розвиненої інфраструктури підприємництва в регіонах країни. У формуванні ефективної системи засобів стимулювання підприємницької діяльності, адаптації малих і середніх підприємств (МСП) до конкурентних умов участі в процесах глобальної економічної інтеграції визначальну роль відіграє саме інституціональний базис інфраструктури підприємництва.

Розвитку інфраструктури підприємництва приділялася увага в стратегічних програмних документах розвитку країни та регіонів, законодавчих актах останніх років («Стратегія сталого розвитку «Україна–2020»; «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р.»; Закони України «Про засади державної регіональної політики»; «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»). Проте, на даний час інституціональний базис інфраструктури підприємництва України ще не сформований, відсутня дієва державна підтримка підприємництва в регіонах, недостатньо скоординована взаємодія держави й приватного сектору у розвитку і ефективному використанні інфраструктури. В умовах глобальної конкуренції, нестачі фінансових ресурсів, суспільно-політичної нестабільності та військових дій на території окремих регіонів, поширення корупції і тінізації економіки, незахищеності прав власності підприємства неспроможні істотно зменшити трансакційні витрати підготовки, укладання та виконання контрактів, забезпечити економічну безпеку господарювання. Неефективність існуючої системи управління розвитком та використанням інфраструктури підприємництва зумовлює необхідність її модернізації і, насамперед, інституціонального базису.

Введення в дію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, взаємне відкриття ринків, імплементація технічних вимог до якості товарів (послуг) потребують зміни інституційно-правового забезпечення, етики ведення бізнесу, підвищення якості підготовки підприємців, забезпечення рівності доступу до інформаційних, фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, захисту інтересів вітчизняного підприємництва на національному, міжнародних, у тому числі європейських, ринках на основі нових пріоритетів і форм функціонування інфраструктури.

Адаптування інфраструктури підприємництва до європейських вимог і практики в регіонах України через соціальні, політичні причини та інституціональну недосконалість у короткотерміновій перспективі є складним завданням. Певною мірою, це пов'язано й з неокресленістю методологічної основи дослідження процесів формування, розвитку та використання інфраструктури підприємництва на регіональному рівні управління, а також теоретико-методичних підходів до аналізу взаємозв'язку інфраструктури і підприємницької активності, оцінки економічної ефективності її використання, розробки стратегії та засобів модернізації під впливом процесу євроінтеграції.

У працях вітчизняних науковців (А. Блінова, З. Варналія, Т. Васильців, О. Дикого, С. Дриги, Ю. Єханурова, Н. Захарченка, А. Зудіна, В. Зянька,

Л. Костіна, Г. Кузнецова, Т. Лужанської, Д. Ляпіна, В. Ляшенка, В. Мальцева, М. Мельник, О. Русакової, С. Соколенка, Г. Чижикова, М. Юденко) та зарубіжних вчених (І. Ансоффа, Е. Бухвальда, А. Віленського, А. Гофмана, О. Гранберга, Р. Донера, П. Друкера, Д. Кліланда, Б. Мільнера, М. Олсона, Б. Райзберга, В. Рубе, Б. Санти, Д. Хассі, Б. Шнайдера) досліджені процеси функціонування інфраструктури підприємництва, історико-філософські аспекти розвитку ринку і підприємництва, а також інформаційний, фінансовий, правовий, інноваційний напрями його підтримки, організаційно-економічні механізми формування регіональної інфраструктури підприємництва.

Проблеми політики та інституціонального забезпечення регіонального розвитку України висвітлені у дослідженнях О. Амоші, О. Гонти, В. Дергачова, М. Долішнього, Я. Жаліла, В. Кравціва, А. Мельник, Н. Мікули, Г. Мостового, Н. Павліхи, І. Сторонянської, С. Шульц та інших.

Попри вагомий науковий доробок вчених, розробка методологічних основ формування і розвитку інституціонального базису підприємницької діяльності залишається незавершеною, наукові публікації оминають увагою проблему розвитку й ефективного функціонування інфраструктури підприємництва на регіональному рівні системної ієрархії, особливо її зміни під впливом процесів глобальної та мегарегіональної інтеграції. Актуальність розв'язання цієї проблеми зумовила мету, завдання та зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з темами наукових досліджень ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій, Запорізького національного університету, РВНЗ «Кримський гуманітарний університет», а саме: «Формування та реалізація регіональної структурної політики в умовах модернізації національної економіки» (номер державної реєстрації 0113U000108) – запропоновані методологічні засади системно-динамічного моделювання інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів в умовах євроінтеграції; «Пріоритети та напрями модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України в умовах мегарегіональної інтеграції» (номер державної реєстрації 0114U004877) – обґрунтовані теоретичні основи формування та розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва та організаційно-економічний механізм модернізації; «Проблеми і перспективи участі України в процесах глобальної економічної інтеграції» (номер державної реєстрації 0114U004878) – окреслені науково-прикладні рекомендації структурної перебудови інституціональної інфраструктури підприємництва; «Пошук і дослідження організаційно-економічних ознак в управлінні багатофакторними виробничими та сервісними системами на засадах логістики» (номер державної реєстрації 0112U008144) – виявлені системні ознаки взаємозв'язку підприємницької активності та розвитку компонентної структури інституціональної інфраструктури підприємництва; «Організаційно-економічні засади розбудови інституціональної інфраструктури підприємництва промислових регіонів» (номер державної реєстрації 0114U004868) – розроблені теоретико-методичні основи інституціонального аналізу процесів розвитку і використання інфраструктури підприємництва

регіонів; «Методологія та практика управління організаційно-економічними системами» (номер державної реєстрації 0112U003074) – запропоновано концептуальні положення кластерної моделі формування інфраструктури виставково-конгресного бізнесу в регіонах України.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних засад розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва (ІП) регіону, концептуальних положень, пріоритетів і засобів стратегії її модернізації та ефективного використання в процесі євроінтеграції України.

Досягнення означеної мети обумовило вирішення таких завдань:

- розкрити роль, цільові функції розвитку і ефективного використання інфраструктури підприємництва регіону в процесі євроінтеграції України;
- систематизувати та узагальнити теоретико-методологічні засади дослідження інфраструктури підприємництва, еволюції її сутності з погляду економічної теорії;
- обґрунтувати концептуальні положення, домінантні ознаки та критерії типологізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіону, у тому числі малого та середнього;
- розвинути методологічні засади дослідження і розробки стратегічних пріоритетів модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів на сучасному етапі євроінтеграції;
- розробити теоретико-методичні основи оцінювання та інституціонального аналізу використання інфраструктури підприємництва регіону;
- визначити системні характеристики взаємозв'язку підприємницької активності та компонентної структури інституціональної інфраструктури підприємництва;
- запропонувати теоретико-методичні підходи до аналізу ефективності використання інфраструктури підприємництва в Україні на основі композиції часткових та інтегральних індикаторів;
- охарактеризувати домінантні інституціональні передумови модернізації інфраструктури підприємництва регіонів України в процесі євроінтеграції;
- дослідити моделі формування і розвитку інфраструктури підприємництва в розвинених країнах в контексті можливості адаптування в Україні;
- запропонувати методологічні основи розробки проблемно-цільової стратегії та засобів модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України;
- розробити концептуальні положення моделі оптимізації структурної побудови системи інституціональної інфраструктури підприємництва;
- сформулювати концептуальні засади інституціональної інтеграції інфраструктури підприємництва регіонів України та країн-членів ЄС;
- окреслити стратегічні пріоритети інтегрованої електронної інфраструктури підприємництва в регіонах України;
- розробити організаційно-методичні, інформаційні та економічні засоби імплементації європейських інститутів і практики лобіювання інтересів підприємництва в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування та розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні положення та практичні рекомендації з розробки і реалізації стратегічних пріоритетів та механізмів модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі євроінтеграції України.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорій регіоналізму, інституціоналізму, трансакційних витрат, перехідної, глобальної економіки, мегарегіоналізації, систем, нечіткої логіки. В дисертації для забезпечення концептуальної цілісності дослідження використані методи: теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу й систематизації (при дослідженні сутності, змісту, типологізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіону – підрозділи 1.1–1.3); структурно-функціонального аналізу (для виявлення тенденцій розвитку та ефективності підприємництва в регіонах, структурно-компонентної оцінки стану інфраструктури підприємництва – підрозділ 2.3); регресійно-кореляційного аналізу, головних компонент, багатовимірного статистичного аналізу, дослідження ефективності виробничих систем, нечіткої логіки (для інституціонального аналізу динаміки розвитку інфраструктури підприємництва, оцінювання її ефективності – підрозділи 2.2, 2.4); інституціонального аналізу (для виявлення домінантних характеристик успішного досвіду інституційних змін в інфраструктурі підприємництва у провідних економіках – підрозділи 3.1, 3.2), експертних оцінок (для визначення оптимальних інтервалів розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва – підрозділ 2.3); модифікованої матриці квантифікованого SWOT-аналізу (для обґрунтування стратегічних пріоритетів модернізації підприємницької діяльності регіону – підрозділ 4.1); системно-динамічного моделювання (для прогнозування розвитку і використання ІПП регіону – підрозділ 3.3).

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі акти Верховної Ради України, Укази Президента України, Постанови Кабінету міністрів України, стратегічні програмні та нормативно-правові документи, матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Національного банку, Фонду державного майна, Державної регуляторної служби України; міжнародні угоди між Україною та ЄС; офіційні документи Європейської Комісії; публікації статистичних органів та міжнародних організацій; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали конференцій і семінарів, монографії, аналітичні звіти з проблем формування і використання інфраструктури, підприємництва, євроінтеграції; Інтернет-ресурси тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ концепції модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва (ІПП) регіону, стратегічних пріоритетів і механізмів їх реалізації в процесі євроінтеграції України.

Найбільш суттєві теоретичні і практичні результати, які характеризують наукову новизну дослідження і особистий внесок автора, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано теоретико-методологічні основи дослідження ІІІ регіону, а саме: визначення її як цілеорієнтованої на мінімізацію трансакційних витрат системи інститутів, інституцій, методів і засобів забезпечення ефективної підприємницької діяльності; окреслення критеріальних ознак типологізації (форма власності, місце в системі ІІІ, цільові функції) та домінантних характеристик функціонування (ентропійність розвитку, дефіцит інформації та непрогнозованість структурних змін); доведення раціональної доцільності розвитку на методологічних принципах мережевої побудови;

- визначено стратегічні пріоритети та механізми модернізації ІІІ регіону в умовах євроінтеграції України на основі поєднання програмно- і проблемно-цільового підходів, а саме: удосконалення структурної побудови та управління; трансформація компонент інфраструктури; впровадження електронної інфраструктури; інтеграція з інфраструктурою регіонів країн-членів ЄС; делегування об'єктам ІІІ приватної форми власності певних функцій державного регулювання; лобіювання інтересів та зміцнення економічної безпеки підприємництва;

- розроблено концептуальні положення гармонізації діяльності ІІІ регіонів України з процесом євроінтеграції, зокрема інституціональної інтеграції з інфраструктурою регіонів країн-членів ЄС з метою: мінімізації трансакційних витрат; зміцнення конкурентних переваг підприємництва; прискорення імплементації європейського інституціонального базису діючих та новостворюваних об'єктів інтегрованої інфраструктури (двосторонні торгові палати та ділові ради, спільні навчально-освітні центри, коопераційні бюро, інноваційні та інтеррегіональні транскордонні кластери і технопарки, торгові дома, асоціації об'єктів інфраструктури, інформаційні та експертно-консультаційні мережі);

удосконалено:

- методологію системно-динамічного моделювання соціально-економічних процесів доповненням взаємопов'язаними методами нечіткої логіки та аналізу ефективності продуктивних систем, виокремленням груп домінантних чинників впливу на ефективність підприємницької діяльності (розвиток інституціональної інфраструктури, економіки регіону, процес євроінтеграції, стан державного регулювання підприємництва). Такий підхід, на відміну від існуючих, дозволяє оцінювати ефективність функціонування окремих об'єктів компонент ІІІ регіону та визначати пріоритетні напрями їх модернізації;

- методологічні засади структурно-компонентного аналізу системи ІІІ регіону на основі взаємоузгоджених методів часткової та інтегральної оцінки впливу на підприємницьку активність, багатомірного статистичного та компаративного аналізу результатів, який, на відміну від існуючих, дозволяє диференціювати регіони за інтервалами ступеня розвитку інфраструктури (надмірний – 0,10–0,35; високий – 0,35–0,50; достатній – 0,50–0,65; низький – 0,65–0,8; дуже низький – 0,80–0,95), визначити динаміку структурних змін та ефективність функціонування інфраструктури підприємництва регіонів в процесі її модернізації;

– інституціональний базис та організаційні засоби структурної модернізації ІІІ регіону, а саме: раціоналізація просторової побудови на засадах мережевого підходу; зменшення трансакційних витрат на узгоджувальні процедури підприємницької діяльності; функціонально-просторова концентрація сфер діяльності та ресурсів в технопарках, промислових зонах, кластерних, інноваційних мережах; впровадження європейських стандартів освітніх, інформаційно-консультаційних, виставково-експозиційних послуг; внутрішня і міжрегіональна інтеграція на основі аутсорсингу та субконтрактингу для забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємництва;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні положення наукового дослідження підприємництва регіону шляхом їх доповнення структурно-функціональною моделлю взаємовідносин суб'єктів підприємництва, об'єктів інфраструктури, органів державного управління в процесі євроінтеграції на мезо-, макро-, мегарівнях системної ієрархії та обґрунтування домінуючого значення інституціональної інфраструктури в розвитку підприємництва;

– науково-методичні підходи до визначення стратегічних цілей та операційних завдань модернізації ІІІ на основі диференціації регіонів за інтегральними індикаторами впливу окремих компонент інфраструктури на підприємницьку активність. Виокремлено регіони з чітко вираженою несформованістю всіх компонент, незавершеністю формування більшості компонент і розвиненістю окремих з них, сформованістю майже всіх компонент, за винятком окремих, повною завершеністю створення інфраструктури;

– теоретико-прикладні засади формування інституціонального забезпечення електронної інфраструктури підприємництва, зокрема: визначення суб'єктів (державні установи, комерційні та некомерційні суб'єкти з надання послуг); формулювання цільової функції (зменшення трансакційних витрат на підготовку, укладання контрактів, здійснення платежів, пошук інформації про партнерів, дослідження кон'юнктури ринків та регуляторного середовища); окреслення комплексу засобів інформаційної підтримки (електронне консультування, віртуальні виставки, дистанційне навчання);

– пріоритети стратегій розвитку регіональних торгово-промислових палат (ТПП) України під впливом євроінтеграційного чинника, а саме: обґрунтування напрямів та заходів з підвищення якості послуг, прискорення обробки запитів, уніфікація стандартних функцій і процедур, максимізація спільного використання інформаційних ресурсів ТПП, регіонів, держави та регіонів країн-членів ЄС; розробка і реалізація гармонізованої з інформаційно-комунікаційною мережею регіональних ТПП цільової програми формування електронної інфраструктури підприємництва; делегування ТПП України завдань імплементації європейської практики лобіювання (інституалізація процесу лобіювання; посилення ролі галузевих і регіональних асоціацій; створення лобістських коаліцій з підприємствами регіонів країн-членів ЄС; підготовка фахівців з лобіювання).

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці науково-прикладних рекомендацій розвитку та ефективного використання інституціональної інфраструктури

підприємництва регіонів у процесі інтеграції України до ЄС.

Рекомендації та пропозиції дослідження впроваджені в практику державного і регіонального управління, а саме: Державної регуляторної служби України для удосконалення регуляторної політики та координації дій органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства і підприємництва з дерегуляції господарської діяльності (лист №6308/0/20-15 від 28.08.2015 р.); регіональних органів управління при розробці стратегій та програм соціально-економічного розвитку Львівської (довідка Львівської облдержадміністрації №5/18-6037/0/2-15/1-11 від 2.09.2015 р.), Запорізької областей (листи Департаменту економічного розвитку і торгівлі №07-12/0684 від 16.09.2015 р., Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької облдержадміністрації №02.01-13/346 від 30.07.2014 р.; Державної бюджетної установи «Запорізький регіональний центр з інвестицій і розвитку» №14-141 від 5.08.2014 р.; Державної організації «Регіональний фонд підтримки підприємництва в Запорізькій області», №02/84 від 24.06.2015 р.); Запорізької міської ради при розробці та реалізації «Програми сприяння розвитку малого і середнього підприємництва у м. Запоріжжя на 2013-2014 роки» (лист виконавчого комітету Запорізької міської ради №11/02-23/02225 від 29.07.2014р.); Виставкової федерації України (для формування механізмів взаємодії учасників ринку виставково-конгресної діяльності, лист №7/06-15 від 9.06.2015 р.), Торгово-промислової палати України (при розробленні Стратегії розвитку ТПП України до 2020 р., лист №4635/01.6 від 24.06.2015 р.), Запорізької, Львівської торгово-промислових палат (для впровадження концепції електронних торгово-промислових палат, лист №19-16-4/1074/1 від 19.06.2015 р.); підприємства ПАТ «Запоріжтрансформатор» для розробки експортної стратегії, координації контрактних взаємовідносин із постачальниками (лист №17-11/293 від 11.09.2014 р.); вищих навчальних закладів для використання в навчальному процесі з дисциплін «Організація підприємницької діяльності у виробничій сфері», «Операційний менеджмент» та «Електронна комерція» (лист ДВНЗ «Запорізький національний університет» №01-15/172 від 14.07.2015 р.), «Міжнародна торгівля», «Міжнародний інноваційний менеджмент», «Регіональна економіка», «Спільні політики ЄС» (лист Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій №15/0015-03-11 від 03.11.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, викладені в дисертації, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні результати, положення та рекомендації дисертаційного дослідження пройшли апробацію на 20-ти науково-комунікаційних заходах, у тому числі на:

– міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси» (м. Донецьк, м. Познань, 2010 р.); «Економіка, менеджмент, маркетинг і логістика: теорія, практика, перспективи» (м. Ялта, 2011 р.); «Формування та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання» (м. Луцьк, 2011 р.); «Перспективи розвитку

економіки України: теорія, методологія, практика» (м. Луцьк, 2012 р.); «Проблеми і перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 2012 р.); «Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики посткризового періоду» (м. Львів, 2012 р.); «Актуальні проблеми економіки України: тенденції, ризики, стимули» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); «Європейська інтеграція: досвід Польщі та України» (м. Луцьк, м. Люблін, 2013 р.); «Проблеми і перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 2013 р.); «Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни» (м. Полтава, 2014 р.); «Регіональна політика в Україні: сучасний стан та стратегія реформування» (м. Львів, 2014 р.);

– всеукраїнських і міжрегіональних науково-практичних конференціях: «Управління економічним потенціалом регіону» (м. Запоріжжя, 2009 р.); «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (м. Київ, 2011 р.); «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону» (м. Красноармійськ, 2012 р.); «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (м. Київ, 2012 р.); «Форми і способи забезпечення сталого розвитку приморських територій» (м. Бердянськ, 2012 р.); «Проблеми управління економічним потенціалом регіонів» (м. Запоріжжя, 2013 р.); «Науково-методологічне забезпечення економічних засад конкурентоспроможності аграрного виробництва і розвитку сільських територій» (м. Мелітополь, 2012 р.); «Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегій інноваційного розвитку» (м. Полтава, 2012 р.); «Проблеми управління економічним потенціалом регіонів» (м. Запоріжжя, 2015 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і рекомендації опубліковано в одноосібній монографії обсягом 20 д.а., чотирьох колективних монографіях (одна зарубіжна), в яких особисто авторів належить 3,11 д.а., одному навчальному посібнику для вищих навчальних закладів, в якому автору належить 9,3 д.а., а також у 34 статтях у наукових фахових виданнях (загальним обсягом 27,2 д.а.), з яких чотири – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, три – в періодичних виданнях інших країн, три публікації в інших виданнях (2,4 д.а.) та 19 – у збірниках матеріалів конференцій (11,25 д.а.).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 477 сторінок, з яких 379 сторінок основного тексту. Робота містить 10 аналітичних таблиць, 64 рисунки та 21 додаток. Список використаної літератури включає 426 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, розкрито її зв'язок з науковими програмами, темами, сформульовано мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну та одержані результати, їх апробацію і практичне використання.

У першому розділі «Теоретичні засади розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва регіону» висвітлено сутнісні характеристики інституціональної інфраструктури підприємництва через розгляд її еволюції на

різних етапах розвитку економічної теорії; запропоновано визначення категорії «інституціональна інфраструктура підприємництва регіону» з системно-мережовим дискурсом дослідження, а також обґрунтовано критерії її типологізації на сучасному етапі євроінтеграції.

Поліструктурність категорії «інфраструктура підприємництва» потребувала систематизації та узагальнення теоретико-методичних підходів до трактування її складових. Системний аналіз сутності підприємництва як первинної категорії доводить його ототожнення з такими домінантними характеристиками, як ризик, творчість, розвиток, інтуїція, інноваційність, які невластиві для окремої особистості, не задіяної в господарській діяльності. Підприємництво як узагальнююча категорія охоплює процес господарювання, суб'єктів, об'єктів, підприємницький дохід, а підприємницька діяльність – це вужче поняття, яке стосується лише процесу. Наголошено на доцільності дослідження підприємництва не лише на загальнодержавному, а, насамперед, на регіональному рівні системної ієрархії. Регіон, на відміну від країни, характеризується певними географічними, соціально-демографічними та культурними особливостями, сталою спеціалізацією, взаємозв'язками між елементами системи підприємництва, впливом зовнішніх факторів. Можна припустити, що взаємодія між суб'єктами підприємництва регіону, країни чи мегарегіональних інтеграційних утворень істотно інтенсифікується за умови розбудови інфраструктури підприємництва.

Незавершеність тлумачень поняття «інфраструктура підприємництва» та досліджень трансформації її функцій у процесі міжрегіональної та мегарегіональної інтеграції потребує уточнення її трактування. В економічній теорії сформувався широкий спектр концептуальних положень дослідження ринкової інфраструктури (концепції: накладних витрат, маркетингова, розподільча, логістична та інституціональна), виникнення яких обумовлене нечіткістю самої категорії «інфраструктура». До 90-х років минулого століття практично не розглядався регіональний вимір інфраструктури, а досліджувалися переважно на макрорівні особливості її формування, структура та функції. Як показано в роботі, розвиток ринкової інфраструктури підприємництва в умовах глобальної та мегарегіональної інтеграції повинен розпочинатися саме з регіонального рівня ієрархії управління, тому гармонізація дій центральних органів управління з регіональними в процесі формування інфраструктури підприємництва регіону набуває актуальності в умовах децентралізації і реформи адміністративного територіального устрою.

Об'єктивна необхідність врахування домінантних географічних, соціально-економічних, ресурсних і культурно-історичних особливостей регіонального розвитку під впливом зовнішніх чинників, у тому числі євроінтеграційного процесу, дає підстави для вибору інституціональної теорії як методологічної основи модернізації ринкової інфраструктури. Структурно-функціональна модель (рис. 1) взаємодії між суб'єктами підприємництва, які укладають угоди та здійснюють трансакційні витрати для встановлення економічних відносин, відображає сутнісну характеристику інституціональної інфраструктури підприємництва (ІП) регіону, як цілеорієнтовану на мінімізацію трансакційних

витрат систему інститутів, інституцій, методів і засобів забезпечення ефективної підприємницької діяльності.

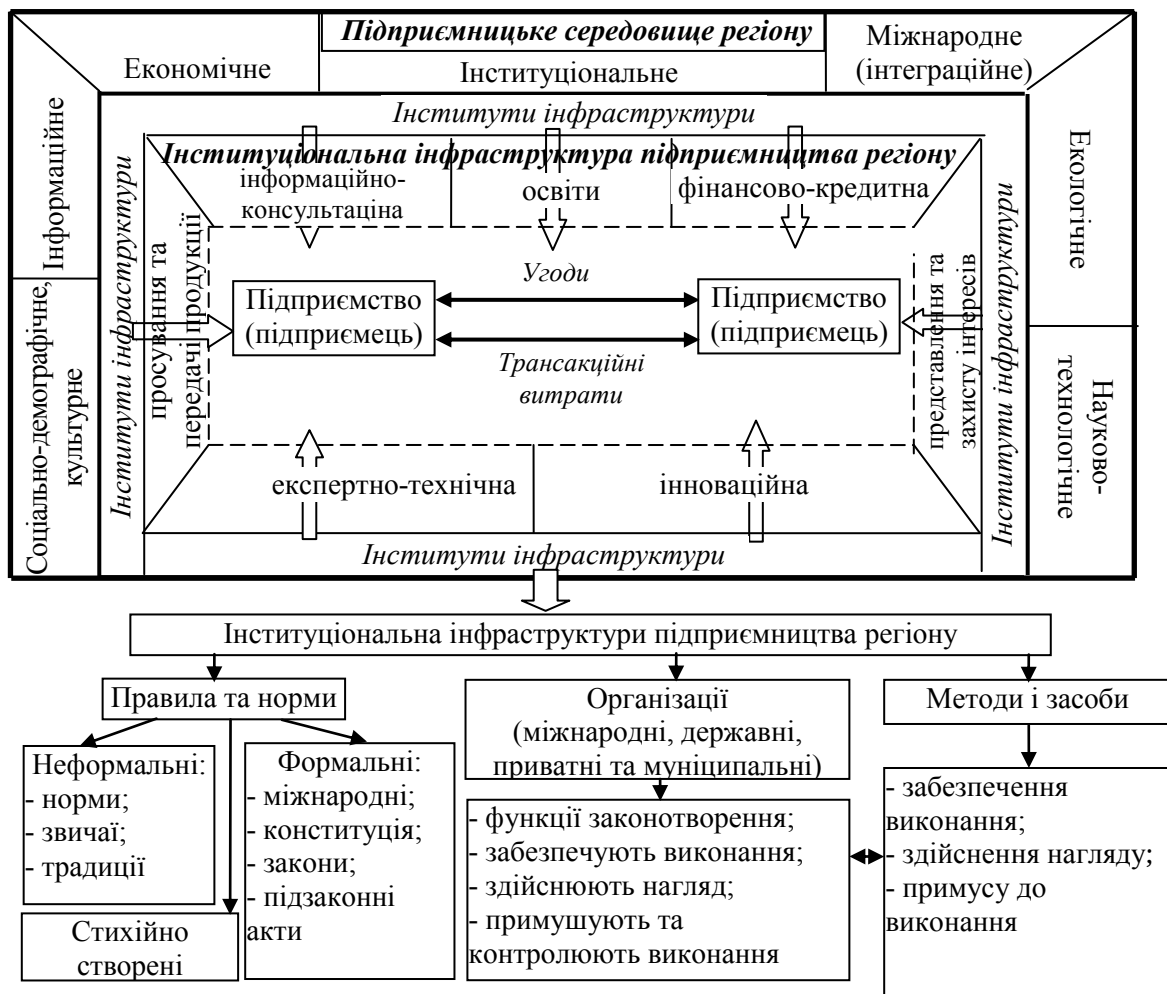

Рис. 1. Структурно-функціональна модель інституціональної інфраструктури підприємництва регіону (розроблено автором)

Об'єктивна необхідність модернізації ІПП регіону на сучасному етапі євроінтеграції потребує наукового обґрунтування методологічних основ дослідження її формування та розвитку. Компаративний аналіз методологічних особливостей галузевого, функціонального, структурного, системного і мережевого підходів та їх синтез доводить доцільність використання останніх двох підходів через системний характер інфраструктури, поліструктурність, нечіткість взаємозв'язків і міжсуб'єктних відносин із внутрішнім середовищем підприємництва та впливом зовнішнього середовища, у тому числі процесу євроінтеграції. Звідси, структуру та стан системи досліджується з використанням системного аналізу.

ІПП регіону запропоновано розглядати як мережеву систему, структурно розгалужену та зосереджену в межах регіону, із значною кількістю невизначених зв'язків, мобільним творчим потенціалом і спроможністю навчання в її неформальних практичних співтовариствах. Виявлена здатність системи ІПП регіону до самоорганізації покладена в основу модернізації та формування нових компонент в процесі євроінтеграції в послідовності таких взаємопов'язаних етапів: відкриття, готовність вийти зі стану рівноваги, досягнення точки

нестійкості та переходу до упорядкованого нового стану. Дослідження доводить, що в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій положення теорії соціальних мереж дозволяють забезпечити ефективне управління розгалуженою мережею ІІІ регіону, інтегрованою до національної, світової та європейської системи при зменшенні невизначеності негативного зворотного зв'язку.

Узагальнення багатоваріантних підходів до видової класифікації компонент інфраструктури підприємництва дозволяє обґрунтувати такі критеріальні ознаки її типологізації: форма власності; просторове розміщення; масштаби підприємництва; функціональні характеристики; отримання комерційної вигоди; галузева ознака, сфера та вид господарської діяльності. Для аналізу системних характеристик ІІІ регіону використано такі критерії: (1) форма власності (державна, приватна, громадська); (2) місце в системі ІІІ регіону (інститут (законодавчі акти; міждержавні угоди; програмні та нормативно-розпорядчі документи; рішення регіональних і галузевих органів управління; формальні й неформальні правила підприємницької діяльності); суб'єкт (організації, установи); допоміжний елемент інфраструктури); (3) вид послуг (інформаційно-консультаційні; фінансово-кредитні; просування та передачі продукції; представлення і захисту інтересів підприємств; інноваційно-технологічні; експертно-технічні; підвищення кваліфікації персоналу). На основі запропонованої типологізації за видом діяльності виокремлені відповідні компоненти ІІІ регіону для формування матриці та визначення пріоритетних напрямів і форм їх удосконалення.

Незважаючи на вагомий доробок досліджень функціонування окремих компонент ІІІ регіону, невирішені завдання зміни пріоритетів їх трансформації в процесі євроінтеграції потребують поглиблених досліджень етапів формування і розвитку. Виявлена в дослідженні цілісність взаємозв'язків між компонентами ІІІ регіону обумовлює дублювання окремих функцій різних компонент, сприяє ефекту синергії підприємництва регіону.

У другому розділі «Методологія дослідження інституціональної інфраструктури підприємництва регіону» запропоновано теоретичні засади дослідження інституціональної інфраструктури підприємництва на регіональному рівні управління; проведено аналіз системних характеристик її модернізації в регіонах України, здійснено структурно-компонентний аналіз інституціональної інфраструктури підприємства, а також економетричну оцінку впливу параметрів розвитку на ефективність підприємницької діяльності.

Методологія дослідження напрямів модернізації ІІІ регіону в процесі євроінтеграції України побудована на принципах системного підходу до оцінки взаємодії з зовнішнім середовищем і охоплює аналіз структури та ієрархії компонент з використанням положень теорій регіоналізму, інституціоналізму, міжнародних економічних відносин та нечіткої логіки. Враховуючи неповноту інформації про досліджувану систему, динаміку зміни параметрів, структурну неоднорідність, невизначеність та нечіткість певних чинників впливу, в роботі використано системно-динамічне моделювання розвитку ІІІ регіону. В системно-динамічну модель включено всю множину параметрів поточного стану розвитку інфраструктури підприємництва та інституціональних передумов її модернізації.

Запропонована загальна структурно-логічна схема дослідження ІПІ регіону включає: аналіз системних характеристик та структурно-компонентну оцінку розвитку інфраструктури підприємництва в регіонах, оцінювання ефективності підприємницької діяльності регіонів та моделювання впливу параметрів розвитку ІПІ регіону на ефективність методами нечіткої логіки.

Для аналізу системних характеристик розвитку інфраструктури підприємництва регіонів розроблені та застосовані теоретико-методичні підходи кількісної економетричної компонентної оцінки з використанням регресійно-кореляційного методу, виявлення ступеня впливу параметрів ІПІ регіону на підприємницьку активність (рис. 2).

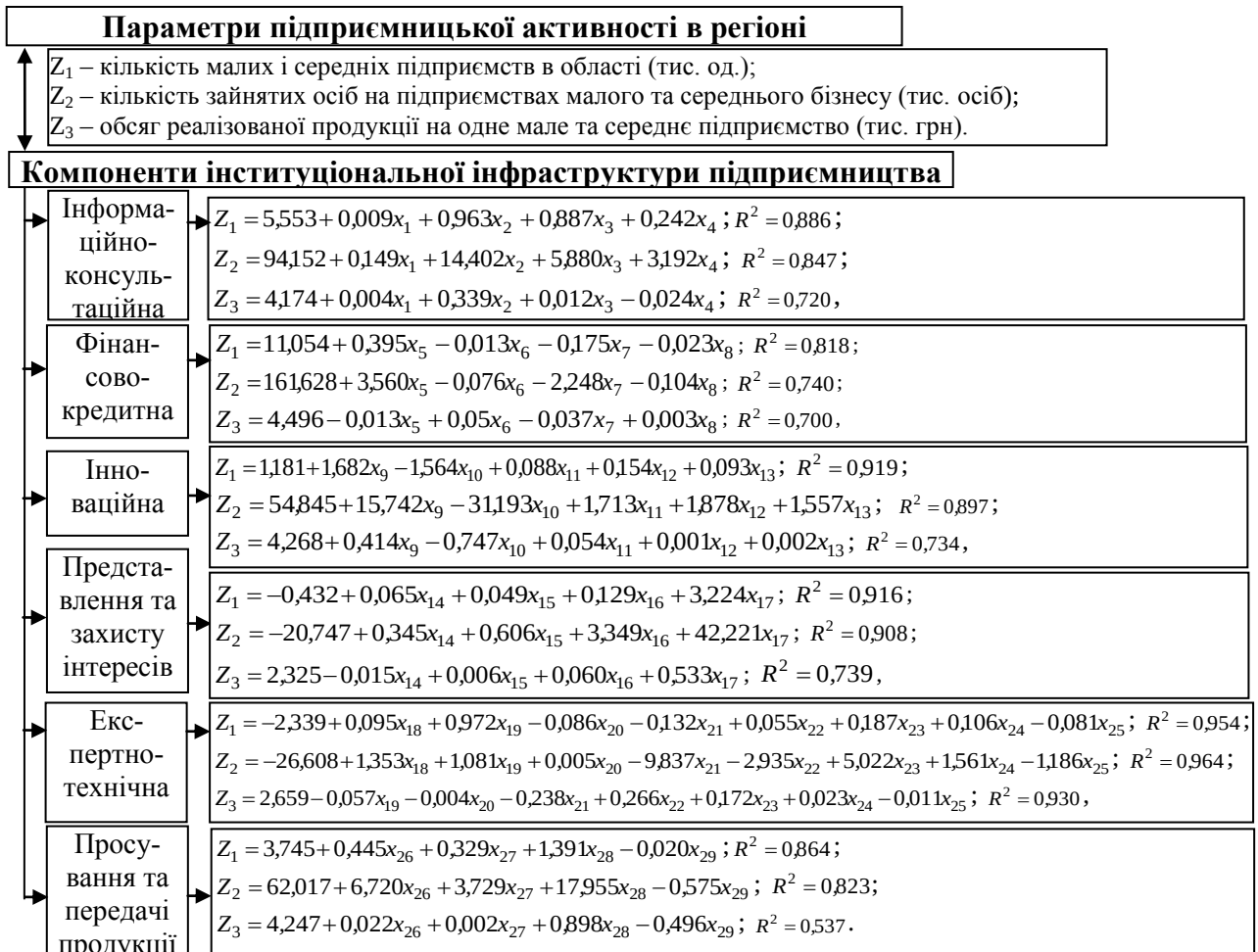

Рис. 2. Система залежностей для аналізу характеристик ІПІ регіонів України

(розроблено автором), де: x_1 – кількість інформаційно-консультаційних установ, од.; x_2 – обсяг наданих послуг з дослідження кон'юнктури ринку та виявлення суспільної думки (тут і надалі вартісні показники – у розрахунку на одне підприємство), тис. грн; x_3 – обсяг наданих послуг з консультування з питань комерційної діяльності, тис. грн; x_4 – обсяг наданих послуг з інформатизації, тис. грн; x_5 – кількість лізингових центрів, од.; x_6 – кількість небанківських фінансово-кредитних установ, од.; x_7 – кількість фондів підтримки підприємництва, од.; x_8 – кількість інвестиційних фондів і компаній, од.; x_9 – кількість бізнес-інкубаторів, од.; x_{10} – кількість технопарків, од.; x_{11} – кількість інноваційних фондів і компаній, од.; x_{12} – кількість наукових та науково-технічних організацій, од.; x_{13} – обсяги наданих послуг з досліджень і розробок, тис. грн; x_{14} – кількість бізнес-центрів, од.; x_{15} – кількість громадських об'єднань підприємців, од.; x_{16} – кількість координаційних рад з питань розвитку підприємництва, од.; x_{17} – обсяг реалізованих юридичних послуг, тис. грн; x_{18} – кількість суб'єктів оціночної діяльності, од.; x_{19} – обсяги наданих послуг з бухгалтерського обліку та аудиту, тис. грн; x_{20} – обсяги наданих послуг з інжинірингу, геології та геодезії, тис. грн; x_{21} – обсяги наданих послуг з технічних випробувань та досліджень, тис. грн; x_{22} – обсяги наданих послуг з підбору та забезпечення персоналом, тис. грн; x_{23} – обсяги наданих послуг з проведення розслідувань та забезпечення безпеки, тис. грн; x_{24} – обсяги наданих послуг з операцій з нерухомим майном, тис. грн; x_{25} – обсяги наданих послуг з оренди автотранспортних засобів та обладнання, тис. грн; x_{26} – кількість бірж, од.; x_{27} – обсяги наданих рекламних послуг, тис. грн; x_{28} – забудована виставкова площа на одне підприємство, кв.м.; x_{29} – забудована ярмаркова площа на одне підприємство, кв.м.

Встановлений позитивний вплив більшості показників розвитку компонент ІІІ регіону за винятком окремих складників фінансово-кредитної (небанківські фінансово-кредитні установи, фонди підтримки підприємництва, інвестиційні, інноваційні фонди), інноваційної (технопарки), експертно-технічної (компанії, що надають послуги з інжинірингу, геології та геодезії; з технічних випробувань та досліджень; з оренди автотранспортних засобів та обладнання) і просування та передачі продукції (ярмаркові заходи) через специфіку їх функціонування.

Проте, визначення кількісних взаємозв'язків впливу показників розвитку окремих компонент ІІІ регіону на параметри оптимізації не дозволяє системно оцінити стан і потенціал розвитку інфраструктури. Враховуючи можливість заміни множини параметрів кожної компоненти інфраструктури узагальненими факторами, застосовано метод головних компонент для розрахунку інтегральних показників, за допомогою якого отримані такі залежності впливу на підприємницьку активність:

$$Z_1 = -3,865 - 0,021Y_1 + 0,0556Y_3 + 0,090Y_4 + 0,115Y_5 + 0,165Y_6; \quad R^2 = 0,956; \quad (1)$$

$$Z_2 = -56,232 - 0,033Y_1 - 0,07Y_2 + 0,119Y_3 + 1,092Y_4 + 1,895Y_5 + 3,079Y_6; \quad R^2 = 0,957; \quad (2)$$

$$Z_3 = 2,357 + 0,01Y_1 + 0,002Y_2 - 0,022Y_3 - 0,003Y_4 + 0,034Y_5 - 0,033Y_6; \quad R^2 = 0,767, \quad (3)$$

де Z_1 – кількість МСП, тис. од.; Z_2 – зайнятість, тис. осіб; Z_3 – обсяги реалізованої продукції у розрахунку на одне МСП, тис. грн; Y – інтегральні показники компонент: інформаційно-консультаційної (Y_1), фінансово-кредитної (Y_2), інноваційної (Y_3), з представлення та захисту інтересів (Y_4), експертно-технічної (Y_5); з просування та передачі продукції (Y_6).

Запропонована методика розрахунку інтегральних показників дозволяє кількісно оцінити ступінь розвитку кожної компоненти ІІІ та її впливу на підприємницьку активність у регіонах. Спостерігається незначне зменшення параметрів цільових функцій за рахунок інформаційно-консультаційної компоненти для кількості МСП та зайнятості, а також фінансово-кредитної – для зайнятості. Найбільше впливають показники компонент передачі та просування продукції, експертно-технічної, представлення та захисту інтересів, особливо на зайнятість. На основі проведених розрахунків за встановленими залежностями виокремлено області та міста з: вираженою недостатньою сформованістю всіх компонент (Вінницька, Волинська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька обл.); незавершеним формуванням більшості та розвиненістю окремих компонент (Житомирська, Закарпатська, Львівська, Миколаївська, Полтавська обл.); сформованістю майже всіх, за винятком однієї-двох в окремих областях, компонент (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська обл.), а також м. Київ – із завершеним формуванням інфраструктури.

Структурно-компонентна оцінка ІІІ регіонів здійснена на основі запропонованої методики їх порівняння за компонентами розвитку інфраструктури підприємництва в динаміці. Методика передбачає оцінку часткових та інтегральних показників з подальшим компаративним аналізом результатів на основі інтервалів рівнів розвитку ІІІ регіонів. За результатами

групування (табл. 1) виокремлено регіони з: (1) надмірним (Донецька, Харківська обл.); (2) достатнім (АР Крим, Луганська обл.); (3) низьким (Волинська, Закарпатська, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Сумська, Чернівецька обл., м. Київ, м. Севастополь, Вінницька, Тернопільська та Чернігівська обл.); (4) дуже низькими рівнями (всі інші регіони) розвитку ІІІ.

Таблиця 1

Динаміка зміни забезпеченості інституціональною інфраструктурою підприємництва регіонів

Назва області, міста	2012 рік		2013 рік	
	Y_i^{2012}	Рівень забезпеченості	Y_i^{2013}	Рівень забезпеченості
Вінницька	0,80	дуже низький	0,78	низький
Волинська	0,76	низький	0,77	низький
Дніпропетровська	0,96	дуже низький	0,96	дуже низький
Донецька	максимальні значення (високий)			
Житомирська	0,94	дуже низький	0,95	дуже низький
Закарпатська	0,74	низький	0,74	низький
Запорізька	0,70	низький	0,76	низький
Івано-Франківська	0,91	дуже низький	0,89	дуже низький
Київська	0,68	низький	0,69	низький
Кіровоградська	0,92	дуже низький	0,93	дуже низький
Луганська	0,60	середній	0,64	низький
Львівська	0,76	низький	0,77	низький
Миколаївська	0,88	дуже низький	0,91	дуже низький
Одеська	0,77	низький	0,76	низький
Полтавська	0,88	дуже низький	0,89	дуже низький
Рівненська	0,87	дуже низький	0,87	дуже низький
Сумська	0,75	низький	0,68	низький
Тернопільська	0,78	дуже низький	0,79	низький
Харківська	0,26	високий	0,30	високий
Херсонська	0,92	дуже низький	0,93	дуже низький
Хмельницька	0,82	дуже низький	0,81	дуже низький
Черкаська	0,82	дуже низький	0,83	дуже низький
Чернігівська	0,87	дуже низький	0,91	низький
Чернівецька	0,77	низький	0,77	дуже низький
АР Крим	0,62	низький	0,62	середній
м. Київ	0,67	низький	0,67	низький
м. Севастополь	0,74	низький	0,75	низький

Y_i^{2012} , Y_i^{2013} – інтегральні індекси забезпеченості компонентами інфраструктури підприємництва, розраховані за показниками компонент: інформаційно-консультаційної, фінансово-кредитної, з представлення та захисту інтересів підприємств, інноваційної; 0 – мінімальне значення індексу, 1 – забезпеченість інфраструктурою в еталонному регіоні.

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України, пов'язані з анексією АР Крим, військовими діями на Донбасі, розпочатими реформами місцевого самоврядування та децентралізацією управління стали вагомими чинниками впливу на структурні характеристики розвитку МСП та ІІІ регіонів. Безумовно, у 2014–2015 рр. ситуація змінилася на територіях Донецької

та Луганської областей, непідконтрольних українській владі та прилеглих районів, а також у більшості південно-східних областей. Тому високі та середні показники розвитку ІП в 2012-2013 рр. в Донецькій (розглядалася як еталонна) і Луганській областях та АР Крим змінилися на дуже низькі, розрахунок яких ускладнений відсутністю офіційних статичних даних. Такий стан, посилений військово-політичним конфліктом з РФ та створенням зовнішньо-торговельних перешкод, негативно вплинув на розвиток ІП в центральних та західних регіонах України.

З метою обґрунтування оптимальних значень показників компонент ІП регіону використано методи оцінки ефективності продуктивних (виробничих) систем (DEA) та нечіткої логіки для моделювання впливу параметрів розвитку ІП регіону на ефективність підприємницької діяльності. Результати моделювання свідчать, що для досягнення високого рівня ефективності підприємницької діяльності необхідно забезпечити умови для зростання інтегральних показників інноваційної, експертно-технічної компонент ІП регіону і компонент з представлення та захисту інтересів підприємств, просування та передачі продукції практично за всіма областями, за винятком Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Одеської, Харківської обл. і м. Києва.

Одержані залежності та теоретичні висновки покладені в основу розробки системно-динамічної моделі ІП регіону та формування стратегічних пріоритетів і операційних заходів для її удосконалення.

Третій розділ «Передумови розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів на сучасному етапі євроінтеграції України» присвячено виявленню інституціональних бар'єрів та передумов розвитку інфраструктури підприємництва регіонів України; дослідженню сутності, значення та можливих проявів неформальної інфраструктури підприємництва; розгляду досвіду трансформації ІП розвинених і транзитивних економік; моделюванню ІП регіону та її впливу на підприємництво.

На основі теоретико-прикладного аналізу ІП регіону виявлені головні проблеми її розвитку, зокрема правові, фінансові, організаційні, інформаційні та кадрові. Доведено, що важелі державного впливу не забезпечують бажаного рівня ефективності підтримки підприємництва. Пріоритетними залишаються теоретичні й практичні дослідження недержавного складника підприємницької інфраструктури за напрямками: впровадження апробованих у розвинених і транзитивних економіках інституціональних механізмів фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки МСП; посилення інноваційних засад і форм підприємництва стимулюванням функціонування кластерних моделей, створенням бізнес-центрів, технологічних бізнес-інкубаторів, наукових, технологічних та інноваційних парків; розширення сфери діяльності й повноважень бізнес-асоціацій і громадських організацій; формування інформаційних систем підприємництва, зокрема електронної інфраструктури підприємництва; підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємництва на основі сучасних методів управління та системи бізнес-освіти.

У процесі суспільно-економічної трансформації в Україні важливого значення для підприємництва набули інститути неформальної інфраструктури,

поширення яких визначається станом державного регулювання підприємницької діяльності та його інфраструктури, раціональністю обмежувальних факторів, ступенем довіри до формальних інститутів, менталітетом, узвичаєностями та діловою етикою. Визнаючи, що усунути прояви неформальної поведінки складно, необхідно створити економічні та соціальні передумови невикладності користування неформальною інфраструктурою. Раціональним в умовах, що склалися в суспільстві та економіці, є висновок, що доцільне поєднання формальних і неформальних правил як взаємодоповнюючих з поетапним переходом від неформальних до формальних.

Успішне інституційне трансформування інфраструктури підприємництва регіонів України потребує створення національної моделі організації ІП на основі адаптування досвіду розвинених і транзитивних економік з урахуванням політичних, економічних й соціальних особливостей нашої країни та її регіонів. Проведений аналіз доводить нераціональність механічного копіювання моделей інфраструктури інших країн в Україні. Практика країн СНД, де спостерігається вагомий вплив держави на підприємницьку діяльність, не дозволяє рекомендувати їх системні рішення для України в умовах євроінтеграції. Досвід окремих країн ЄС (Італії, Франції, Німеччини) та Туреччини, успішних у сфері державної підтримки розвитку інфраструктури підприємництва, формуванні механізмів стимулювання інноваційного підприємництва, структурного реформування виробництва на основі декомпозиції та розвитку сектора МСП, кластеризації, організації промислових зон, доводить стратегічну пріоритетність самостійності підприємств перед суто державною підтримкою з обмеженим втручанням в економічну діяльність у випадках, коли приватний сектор не може пристосуватися до екзогенної зміни умов діяльності.

Домінантні характеристики сучасного етапу процесу євроінтеграції обумовлюють необхідність модернізації інституціонального базису інфраструктури підприємництва регіонів України відповідно до якісно нових вимог і завдань. Складність трансформації інфраструктури підприємництва під впливом чинників процесу євроінтеграції, виявлення закономірностей їх впливу на параметри ІП обумовлює потребу моделювання. Концептуально модель розвитку підприємництва регіону має базуватися на урахуванні системи регіональних факторів, інституціональної інфраструктури підприємництва, державного регулювання підприємництва та процесу євроінтеграції.

Враховуючи, що досліджувана система ІП регіону характеризується невизначеністю динаміки розвитку, наявністю нечітких зв'язків, неповнотою інформації, несталістю, непередбачуваністю зміни та некорельованістю окремих факторів, у роботі застосовано системно-динамічне моделювання взаємозв'язків матеріальних і інформаційних потоків у підприємстві регіону на основі визначення коефіцієнту ефективності, виходячи з сукупного значення доходів та витрат суб'єктів МСП (рис. 3). Результати моделювання підтверджують можливість управління ефективністю підприємницької діяльності в регіоні на основі показників, які характеризують ступінь розвитку ІП, зайнятості населення, зовнішньоекономічну діяльність підприємств, зокрема з країнами ЄС, поточні та перспективні витрати МСП.

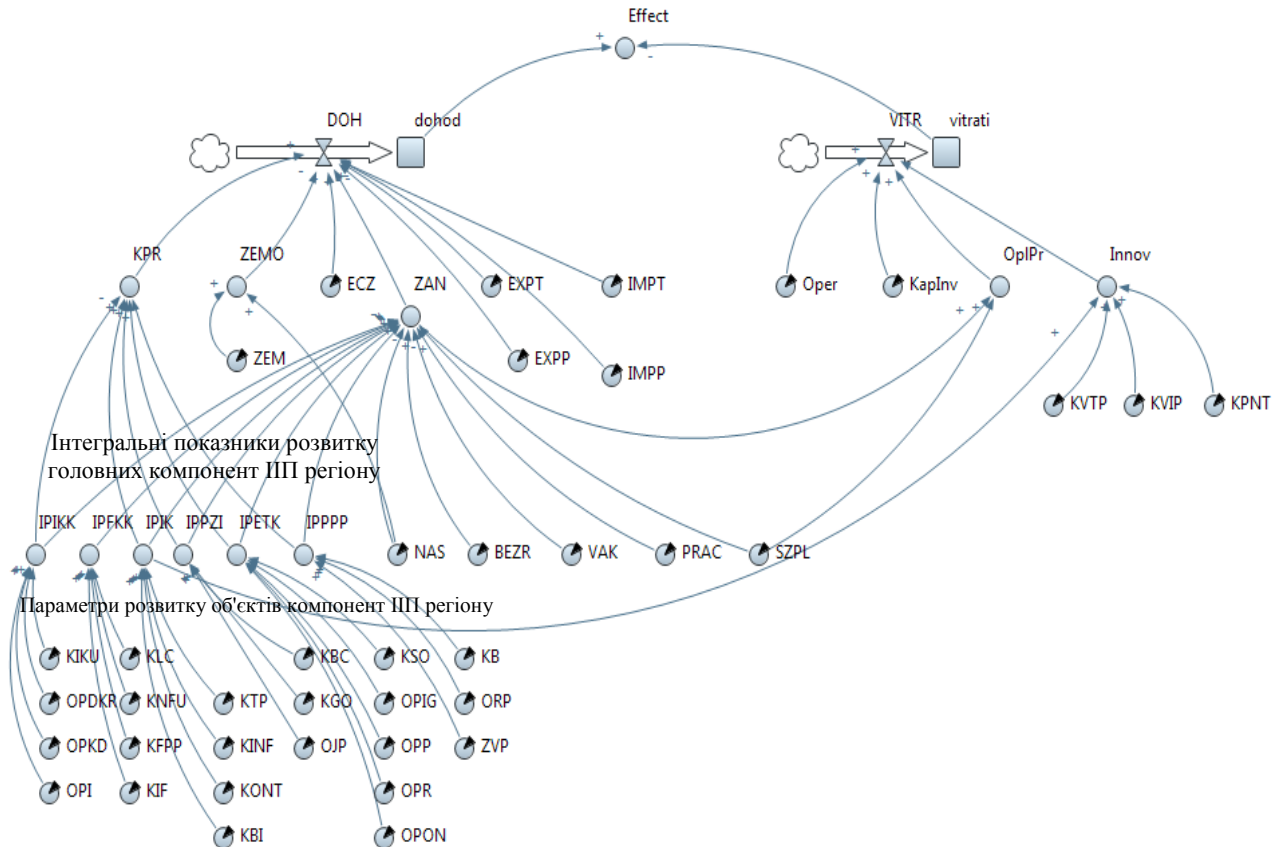

Рис. 3. Системно-динамічна модель підприємницької діяльності регіону (розроблено автором)
KPR – кількість суб'єктів МСП в регіоні, од.; *ZEMO* – площа земельних ресурсів у розрахунку на одного мешканця в регіоні (га); *ECZ* – поточні витрати підприємств, організацій і установ у регіоні на охорону та раціональне використання природних ресурсів, млн грн; *ZAN* – зайнятість населення в регіоні, тис. ос.; *EXPT* – обсяги експорту товарів з регіону, млн дол. США; *IMPT* – обсяги імпорту товарів у регіон, млн дол. США; *EXPP* – обсяги експорту послуг з регіону, млн дол. США; *IMPP* – обсяги імпорту послуг у регіон, млн дол. США; *Oper* – витрати операційної діяльності підприємств у регіонах, тис. грн; *KapInv* – обсяги капітальних інвестицій підприємств у регіонах, тис. грн; *OplPr* – витрати на оплату праці підприємствами в регіонах, тис. грн; *Innov* – обсяги витрат на фінансування інноваційної діяльності, тис. грн.

Результати моделювання на прикладі Запорізької обл. підтверджують вплив розвитку ІПР регіону на діяльність МСП (рис. 4), а саме спостерігається: зниження ефективності підприємництва регіону на початковому етапі функціонування об'єкта (до 20-го міс. коефіцієнт ефективності знижується до 0,7), поступове підвищення темпів зростання (до 48-го міс.) та подальше їх зниження (кут нахилу кривої ефективності підприємницької діяльності зменшується) із збереженням позитивної динаміки. При зміні окремих параметрів компонент ІПР регіону динаміка кривої ефективності підприємницької діяльності загалом зберігається, змінюється лише кут нахилу в залежності від величини зростання варійованого параметру та час, в який відбуваються перегини, тобто зміни, пов'язані з перевищенням доходів над витратами. Таким чином, внутрішні закономірності функціонування окремих компонент ІПР регіону, екзогенні та ендегенні чинники і фактори визначають вплив трансакційних витрат на ефективність підприємницької діяльності.

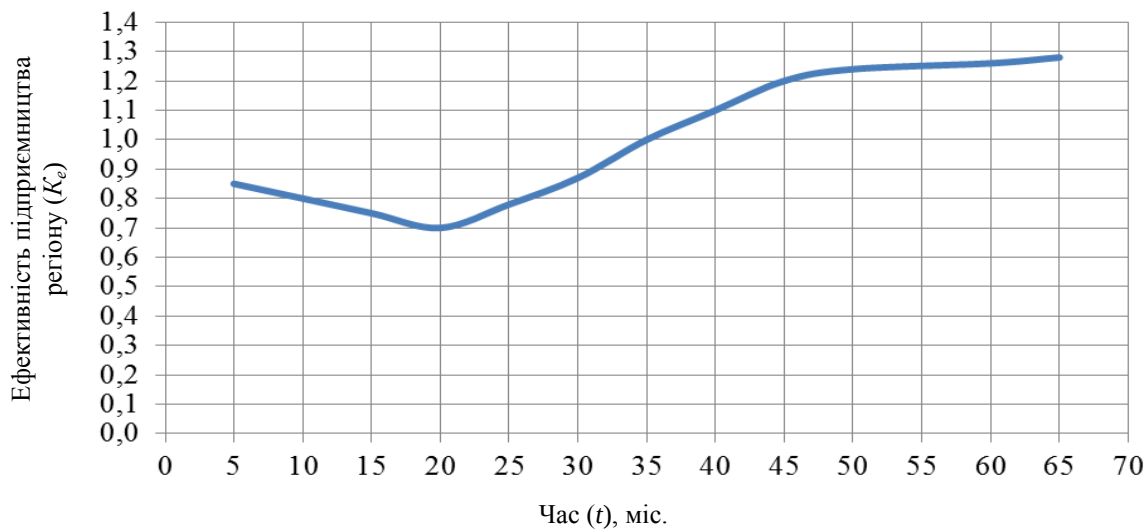

Рис. 4. Прогнозна динаміка ефективності підприємницької діяльності регіону

Системно-динамічне моделювання підприємницької діяльності використано для оцінювання ефективності функціонування окремих об'єктів компонент ІІІ регіону та визначення потенційних напрямів їх модернізації.

У четвертому розділі «Стратегічні пріоритети та механізми модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України в процесі євроінтеграції» запропоновано концептуальні напрями модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах євроінтеграції шляхом структурної перебудови (інфраструктурних мережових зв'язків, архітектури, системи управління) та розвитку компонент інституціональної інфраструктури при мінімізації транзакційних витрат підприємницької діяльності.

Методологія дослідження процесу модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва під впливом євроінтеграції передбачає, насамперед, урахування регіональних особливостей при дослідженні поточного стану ІІІ регіону. Імплементація в Україні нових умов функціонування підприємництва відповідно до вимог Спільного доробку ЄС і передбачає створення нових і модернізацію існуючих інститутів, раціоналізацію структурної побудови національної та регіональної інфраструктури підприємництва з метою забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва, інтегрованого до ЄС. При цьому модель модернізації повинна синтезувати досвід функціонування інститутів інфраструктури в регіонах, підприємства яких успішно співпрацюють з підприємствами країн ЄС.

Обмеженість інституціонального базису ІІІ в програмних документах національного та регіонального рівнів обумовила необхідність розроблення системи стратегічних пріоритетів і тактичних завдань модернізації ІІІ регіону в процесі євроінтеграції на основі програмно-цільового та проблемно-цільового підходів. Перший з них дозволив сформулювати такі стратегічні пріоритети (рис. 5): створення інституціональної бази випереджаючого розвитку підприємництва України на інноваційних засадах; удосконалення структурної побудови та системи

управління ІІІ регіону в процесі євроінтеграції; трансформація компонент; впровадження електронної інфраструктури підприємництва.

Рис. 5. Стратегічні цілі, пріоритети і завдання модернізації ІІІ регіону в процесі євроінтеграції (розроблено автором)

Проблемно-цільові установки, одержані на основі модифікованої матриці квантифікованого SWOT-аналізу та розроблення дерева рішень, сприяли проектуванню інституціонального базису модернізації інфраструктури підприємництва Запорізької області як регіону з низьким ступенем забезпеченості підприємництва інфраструктурою та одночасною сформованістю майже всіх її компонент. Зазначене сприятиме підвищенню ефективності використання природо-ресурсного, інноваційного та експортного потенціалу та можливості перенесення досвіду на інші регіони України. Виявлені ключові тактичні завдання – інституціональна інтеграція інфраструктури підприємництва регіонів України і країн ЄС, впровадження інститутів інфраструктурного забезпечення в умовах інтеграції (лобіювання, підприємницької безпеки), розбудова інтегрованих інститутів електронної інфраструктури підприємництва – взаємопов'язані між собою на різних рівнях ієрархії управління та корелюють зі стратегічними пріоритетами побудови «нової економіки» ЄС.

У процесі концептуалізації напрямів модернізації ІІІ регіонів в умовах євроінтеграції доведено необхідність вирішення актуальних завдань (зміцнення економічної безпеки підприємств і посилення конкурентоспроможності на європейських ринках, розвиток міжрегіонального та інтеррегіонального співробітництва, захист інтересів підприємництва в СОТ, лобіювання в інституціях ЄС) і формування напрямів інфраструктурної підтримки:

економічного (орієнтує підприємства на дослідження економічних можливостей експорту та розробку механізму просування продукції на ринки країн ЄС); технічного (для активізації експертно-технічної компоненти інституціональної інфраструктури при експорті в ЄС) та ментального (охоплює соціально-ментальні особливості населення країни-експортера продукції). Для досягнення поставленої мети – розбудови та модернізації ІІІ регіону та вирішення основних завдань (структурної модернізації та впровадження інноваційних інститутів інфраструктури підприємництва), обґрунтовано доцільність використання таких механізмів трансформації, як: передача функцій держави приватним об'єктам інфраструктури; розвиток інститутів міжнародної співпраці; впровадження нових інститутів інфраструктури в умовах євроінтеграції (лобіювання, економічної безпеки); використання інноваційних форм і моделей взаємодії; удосконалення компонент; децентралізація функцій інфраструктури підприємництва.

Для оптимізації горизонтальних і вертикальних мережевих зв'язків між компонентами ІІІ регіону побудовано матрицю мережі інфраструктурних зв'язків із відповідними часовими і транзакційними витратами, на основі якої показано, що ефективність інституціональної інфраструктури забезпечується завдяки максимально швидкій інфраструктурній підтримці ($T \rightarrow \min$) за мінімальних транзакційних витрат ($Z \rightarrow \min$); швидкість здійснення операції між суб'єктами підприємництва (T) залежить від вертикального рівня ($j \rightarrow 1$) прийняття рішення на кожному горизонтальному ланцюзі; транзакційні витрати на здійснення операції мінімальні за мінімальною довжини ланцюга ($i \rightarrow 1, j \rightarrow 1$). Доведено, що підвищення ефективності інституціональної інфраструктури та зменшення транзакційних витрат можливе: при створенні найкоротшого мережевого ланцюга інфраструктури, що досягається удосконаленням узгоджувальних процедур з використанням електронної взаємодії; за умови укрупнення елементів інфраструктури поєднанням функцій в одному об'єкті чи концентрації ресурсів (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів), спільного використання ресурсів в кластерах, технопарках, промислових зонах.

Удосконалення матриці структурної побудови ІІІ регіону доводить, що підвищення ефективності її функціонування досягається завдяки децентралізації системи управління через ефективний розподіл впливу центральних, регіональних і місцевих органів влади на розвиток інфраструктури. На національному рівні мають вирішуватися стратегічні питання розвитку ІІІ в процесі євроінтеграції, державного регулювання, координації та моніторингу; ІІІ регіону повинна формуватися відповідно до специфіки соціально-економічного розвитку області, галузевої структури підприємництва, її культурно-історичного потенціалу, що дозволить забезпечити місцеві органи влади більшими можливостями створення і управління об'єктами інфраструктури підприємництва. Повноваження з формування та відповідальність за створення, розвиток і використання інфраструктури на рівні регіону доцільно передати структурному підрозділу з економічного розвитку (управлінню, департаменту) облдержадміністрацій. Функціональні повноваження – галузевим бізнес-асоціаціям чи торгово-промисловим палатам з максимальним залученням галузевих експертів, зокрема з регіонів країн ЄС. При цьому необхідно забезпечити узгодженість інтересів між

державою, регіоном і бізнесом для розвитку ІІІ регіону та залучення приватного капіталу.

У процесі структурної модернізації ІІІ регіону запропоновано шляхи трансформації її компонент.

Зокрема, обґрунтовано пріоритети діяльності вітчизняних бізнес-асоціацій: створення умов для партнерства влади та бізнесу (напрями їх роботи мають бути спрямовані на захист інтересів підприємництва в Європейських інституціях як через представників виконавчої влади при формуванні позиції України в європейських відносинах, так і шляхом участі в об'єднаннях бізнес-асоціацій ЄС, представлення та лобіювання інтересів підприємництва); зменшення вартості ведення бізнесу в регіонах України, звуження сфери державного регулювання підприємницької діяльності та зниження податкового навантаження за рахунок делегування частини функцій держави бізнес-асоціаціям; покращення якості бізнес-освіти (адаптація семінарів, практикумів і навчальних програм до нових потреб ведення бізнесу); розширення площадок спілкування (конгресно-виставкових заходів, коопераційних зустрічей, засідань комітетів підприємців).

Наголошено на ролі бізнес-освіти як центральної компоненти ІІІ регіону, зважаючи, що вона: забезпечує постійне оновлення знань підприємців, міждисциплінарність знань, стимулює до впровадження сучасних методів ведення бізнесу, використання діючих елементів інфраструктури завдяки інноваційним продуктам, пропонованим навчальними центрами та бізнес-школами; сприяє підготовці і перепідготовці персоналу підприємств, притоку в сектор МСП кваліфікованих фахівців. Доведена доцільність застосування в Україні моделі бізнес-освіти, заснованої на поєднанні існуючої системи навчання у вищій школі та тренінгових бізнес-програм. Залежно від причини здобуття бізнес-освіти запропоновано модифікації моделі: «освіта для бізнесу», «бізнес-освіта», «навчання в процесі ведення бізнесу», які забезпечують дотримання принципу первинності мети освіти – одержання освіти чи ведення бізнесу. Розроблено концепцію створення регіональних освітніх центрів бізнес-навчання на основі тісного взаємозв'язку регіональних органів влади, громадських організацій та компонент ІІІ регіону.

Запропоновано концептуальну дворівневу модель інформаційно-консультаційної компоненти ІІІ регіону, в основу якої покладено використання сучасних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій. Доведено, що важливим елементом регіональної інформаційно-консультаційної компоненти інфраструктури підприємництва є додаткові інформаційні сервіси для обміну діловою інформацією, які створюються для нагромадження даних та забезпечення швидкого доступу до них; обґрунтовано створення таких сервісів на базі регіональних торгово-промислових палат.

Для посилення ролі виставково-ярмаркових заходів у системі інфраструктури підприємництва за допомогою державної фінансової підтримки визначено ступінь і механізми регулювання експозиційної справи, проаналізовано механізми цільового використання бюджетних коштів у виставковій сфері, можливості часткового фінансування з місцевих бюджетів. Враховуючи мультиплікативний ефект виставкової діяльності для регіональної економіки,

бюджетне фінансування виставково-ярмаркової діяльності запропоновано здійснювати через кластер, який об'єднує представників органів місцевого самоуправління, організаторів виставок, виставкові центри, підприємства транспорту та логістики, готелі, ресторани, індустрії розваг, охорони та безпеки, реклами, консалтингу, дизайну. Для реалізації кластерної моделі розроблені алгоритми бюджетного фінансування виставково-ярмаркового кластеру через: часткову компенсацію організатору плати за участь у виставках за умови обов'язкового користування експонентом послугами кластера; часткову компенсацію організаторові витрат на користування учасником послугами кластера. Визначено, що координатором такого кластеру має виступати ТПП регіону, що обумовлено її юридичним статусом та досвідом міжнародних зв'язків; для посилення ролі ТПП у розвитку виставкової діяльності в регіонах доцільне формування інфраструктурного кластеру виставкової діяльності при ТПП України.

На основі розробленої структурної схеми моделі інноваційної компоненти ІІІ регіону запропоновано такі напрями її трансформації і модернізації: вдосконалення інституціональної бази; залучення фінансових ресурсів для формування елементів інноваційної компоненти за рахунок економії бюджетних витрат, коштів приватних інвесторів (кредитних спілок, інноваційних та венчурних фондів); розвиток міжнародної співпраці з науковою і фінансовою підтримки розробок; організація виставково-ярмаркових заходів, інноваційних бірж; міжрегіональна співпраця на базі кластерів; стимулювання інноваційного підприємництва через запровадження регіональних преференцій, часткового відшкодування з регіонального бюджету плати за кредити для реалізації інноваційних програм і проектів, безоплатної участі у виставково-ярмаркових заходах, орендних пілг для інноваційних підприємств.

Встановлено, що в процесі євроінтеграції ефективним інфраструктурним механізмом є посилення взаємодії малого, середнього та великого бізнесу на основі аутсорсингу та субконтрактингу, які за сутністю відносяться до інституціонального базису інфраструктури підприємництва, оскільки сприяють формуванню зв'язків. Кооперацію також доцільно розглядати як інститут посилення зв'язків в інфраструктурі підприємництва з власною сукупністю елементів інфраструктури (консалтингові, інформаційно-маркетингові центри, інноваційні бізнес-інкубатори). Визначено доцільність активного розвитку елементів інфраструктури коопераційних зв'язків (регіональні центри субконтрактації та забезпечення інформаційного обміну між ними; біржі субконтрактів; форуми і виставки сприяння регіональній, міжрегіональній та інтеррегіональній кооперації).

У п'ятому розділі «Інституціональна інтеграція інфраструктури підприємництва регіонів України та країн-членів ЄС» розроблено концептуальні аспекти інституціональної інтеграції інфраструктури підприємництва регіонів України та країн-членів ЄС; обґрунтовано теоретичні засади та методологію формування інтегральних інститутів електронної інфраструктури підприємництва в регіонах України; запропоновано концепцію

електронних торгово-промислових палат; сформульовано рекомендації з впровадження лобіювання та захисту інтересів підприємництва.

Інституціональна недосконалість інфраструктури підприємництва регіонів України в аспектах імплементації нормативних інститутів та розширення мережі інституцій міжнародної співпраці, перешкоди доступу вітчизняних підприємців на європейські ринки зумовлюють необхідність розробки концептуальних положень інтеграції інститутів інфраструктури підприємництва регіонів України і країн-членів ЄС (рис. 6). При цьому така інтеграція істотно зменшує трансакційні витрати та розширює можливості торговельних відносин саме на мезорівні системної ієрархії.

Рис. 6. Концептуальні положення інтеграції інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України та країн-членів ЄС (розроблено автором)

Ефективність функціонування інтегрованих інститутів залежить від специфіки їх діяльності та від ступеня консолідації інтересів підприємств, галузей чи регіонів України та країн ЄС, сформованої інституціональної бази (інтеграції існуючих компонент інфраструктури чи створення нової вже зінтегрованої компоненти інфраструктури підприємництва) на основі раціональних форм (ділові ради, двосторонні торгові палати, спільні навчально-освітні центри, коопераційні бюро, інноваційні транскордонні кластери, транскордонні технопарки) та інструментів (торгові дома; асоціації об'єктів інфраструктури; інформаційні, інноваційні мережі; електронна інфраструктура підприємства) інституціональної інтеграції ІІП регіону.

Необхідність покращення якості інформаційного, технічного, інституціонального базису підприємництва в процесі євроінтеграції, створення

механізму забезпечення інтеграції інформаційних ресурсів обумовлює використання електронної інфраструктури підприємництва як сукупності державних, комерційних і некомерційних інститутів для застосування інформаційних та Інтернет-технологій в наданні послуг підприємницької діяльності, створенні умов її розвитку, оптимізації трансакційних витрат, пов'язаних з підготовкою і проведенням переговорів, здійсненням платежів, пошуком кон'юнктурної інформації.

Враховуючи, що електронна інфраструктура забезпечує розширення торговельних зв'язків підприємців у процесі інституціональної інтеграції інфраструктури підприємництва регіонів України з регіонами країн ЄС, запропоновано організаційно-економічний механізм її функціонування, який сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності завдяки використанню сучасних інструментів електронної взаємодії, а саме: інформаційної підтримки підприємництва, електронного консультування, віртуальних виставок та дистанційного навчання.

Для об'єднання в систему електронної інфраструктури підприємництва сукупності інформаційних і комерційних послуг, забезпечення координованості дій із загальнодержавними та регіональними органами управління запропоновано впровадити в Україні систему електронних торгових палат з широкою номенклатурою послуг і просторовою розосередженістю в регіонах. Систему електронних ТПП доцільно створити на основі Інтернет-ресурсів регіональних палат через використання даних державних, міжнародних і регіональних інформаційних ресурсів, поетапне впровадження сервісів електронної інфраструктури підприємництва та формування єдиної інформаційно-комунікаційної мережі ТПП України. Це дозволить у дистанційному режимі інтегрувати діяльність палат із зарубіжними бізнес-асоціаціями. Порівняльний аналіз взаємодії «ТПП – підприємство» за традиційної та електронної моделей ТПП доводить необхідність удосконалення менеджменту діючих ТПП не лише через запровадження автоматизованої комп'ютерної системи, а й за рахунок забезпечення швидкості обробки запитів, уніфікації стандартних процедур і підвищення їх якості.

Несформованість легальної системи та відсутність методів впливу середнього та малого підприємництва на прийняття політичних і економічних рішень в Україні та за її межами потребує модернізації пріоритетів розвитку та структурної перебудови компоненти ІІІ регіону із захисту інтересів підприємництва, зокрема формування інституту лобіювання – на даний час законодавчо не визначеного і здійснюваного в тіньових формах. Досвід країн ЄС щодо використання механізмів і технологій лобіювання дозволяє виокремити ефективні методи взаємодії на різних рівнях системної ієрархії та напрями захисту інтересів підприємництва, зокрема: інституалізацію системи лобіювання інтересів бізнесу в Україні; посилення ролі професійних асоціацій; використання так званої «експертократії»; призначення постійних представників українського бізнесу в ЄС; підготовка фахівців для лобіювання інтересів українського бізнесу в ЄС та ін.

ВИСНОВКИ

Особливості посттрансформаційного етапу розвитку економіки України та її регіонів в поєднанні з впливом процесу євроінтеграції обумовлюють необхідність розвитку та ефективного використання інфраструктури підприємництва на основі розробки і реалізації раціонально адаптованої до вимог «спільного доробку ЄС» стратегії її модернізації. В дисертаційній роботі запропоновано нові підходи до вирішення важливої наукової проблеми – обґрунтування методологічних положень, теоретико-методичних підходів до дослідження, моделювання, стратегічного програмування та інституціонального проектування розвитку інфраструктури підприємництва регіонів України на сучасному етапі євроінтеграції. За результатами дослідження сформульовані теоретико-методологічні узагальнення, висновки та прикладні рекомендації.

1. Поліструктурність соціально-економічної сутності категорії «інфраструктура підприємництва» обумовлює необхідність поглибленого дослідження еволюції теоретичних основ його трактування. Для окреслення системних характеристик поняття, врахування географічних, соціально-економічних, ресурсних та культурно-історичних домінант регіонального розвитку під впливом євроінтеграційного процесу застосовані положення інституціональної теорії, а також теорії мереж для ефективного управління просторово розосередженими об'єктами ІІІ регіону, інтегрованими до європейської системи в умовах прямих і негативних зворотних зв'язків в регіональній економічній системі. На основі використаних теоретичних положень інституціональною інфраструктурою підприємництва регіону визначено цілеорієнтовану на мінімізацію трансакційних витрат систему інститутів, інституцій, методів і засобів забезпечення ефективної підприємницької діяльності.

2. Систематизація, узагальнення та компаративний аналіз галузевих, функціонально-структурних та системних положень методології дослідження ІІІ регіону доводить доцільність використання системно-мережевого підходу до стратегічного програмування розвитку інфраструктури, обумовленого поліструктурністю характеристик ІІІ регіону, нечіткістю взаємозв'язків та міжсуб'єктних відношень із внутрішнім середовищем підприємництва та зовнішнім впливом євроінтеграції. Застосування мережевого підходу пов'язано з тим, що ІІІ регіону як соціально-економічна система характеризується структурною розгалуженістю, невизначеністю зв'язків, гнучким творчим потенціалом, здатністю до самоорганізації та самовідтворення в неформальному середовищі.

3. Обґрунтування теоретико-методологічної основи стратегії та механізму модернізації ІІІ регіону під впливом євроінтеграції потребує систематизації та узагальнення множини критеріїв класифікації інфраструктури підприємництва з виокремленням тих, які взаємопов'язані з процесом модернізації: форма власності (державна, приватна, громадська); місце в системі ІІІ регіону – інститут (законодавчі акти; міждержавні угоди; програмні і нормативно-розпорядчі документи; рішення регіональних і галузевих органів управління; формальні і

неформальні правила підприємницької діяльності); суб'єкт (організації, установи); допоміжний елемент інфраструктури; вид послуг (інформаційно-консультаційні; фінансово-кредитні; просування та передачі продукції; представлення та захист інтересів підприємств; інноваційно-технологічні; експертно-технічні; підвищення кваліфікації персоналу). Використовуючи критерій типологізації за видом послуги при розробці стратегії та засобів модернізації ІІІ регіону виокремимо системні характеристики її компонент та об'єктів у матриці відношень між об'єктами, щільний мережевий зв'язок між якими забезпечує синергетичний ефект підприємницької діяльності регіону за умови дублювання функцій компонент ІІІ регіону.

4. Застосування обґрунтованої в роботі концепції трьохвекторної гармонізації стратегій розвитку і використання інфраструктури підприємництва з поєднанням зовнішнього впливу євроінтеграційного процесу із програмно- і проблемно-цільовим та мережевим методологічними положеннями модернізації ІІІ регіонів потребує аналізу регіональної диференціації інфраструктури. Динамічна змінність ключових параметрів, істотна невизначеність зовнішніх чинників впливу на функціонування ІІІ регіону створюють підстави для використання методології системно-динамічного моделювання модернізації інфраструктури в послідовності взаємопов'язаних методів: аналіз системних характеристик функціонування; структурно-компонентна оцінка стану інфраструктури регіонів; виявлення впливу розвитку компонент ІІІ на ефективність підприємницької діяльності в регіонах; розробка середньострокової системно-динамічної моделі розвитку інфраструктури; обґрунтування концептуальних положень стратегії та заходів модернізації інфраструктури підприємництва регіону в процесі євроінтеграції.

5. Виявлено позитивний зв'язок системних характеристик функціонування більшості об'єктів компонент інфраструктури з підприємницькою активністю в регіонах, а також негативний, який проявляється в окремих складниках фінансово-кредитної (небанківські фінансово-кредитні установи, фонди підтримки підприємництва, інвестиційні фонди), інноваційної (технопарки), експертно-технічної компоненти (послуги з інжинірингу, геології та геодезії, технічних випробувань та наукових досліджень, оренди обладнання та автотранспортних засобів) та компоненти просування і передачі продукції (ярмарки), що пояснюється специфікою їх функціонування.

Агрегування статичних параметрів стану окремих компонент інфраструктури в інтегральні індикатори, які пояснюють до 75 % дисперсії впливу на підприємницьку активність в регіонах, дозволяє виокремити області з: вираженою недостатньою сформованістю всіх компонент (Вінницька, Волинська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька обл.); незавершеним формуванням більшості та розвиненістю окремих компонент (Житомирська, Миколаївська, Полтавська, Львівська, Закарпатська обл.); сформованістю майже всіх, за винятком однієї-двох компонент в окремих областях (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська обл.), а також м. Київ з завершеним формуванням інфраструктури.

6. Аналіз динаміки розвитку окремих компонент регіональної інфраструктури підприємництва, здійснений на основі запропонованої методики структурно-компонентної оцінки з поєднанням абсолютних і відносних показників, дозволяє виокремити групи регіонів з: надмірним (Донецька, Харківська обл.); достатнім (АР Крим, Луганська обл.); низьким (м. Київ, м. Севастополь, Київська, Запорізька, Закарпатська, Сумська, Львівська, Волинська, Чернівецька, Одеська, Вінницька, Тернопільська та Чернігівська обл.); дуже низьким рівнем (Хмельницька, Черкаська, Рівненська, Чернігівська, Миколаївська, Полтавська, Івано-Франківська, Херсонська, Кіровоградська, Житомирська та Дніпропетровська обл.). У зв'язку з анексією АР Крим, військовими діями на Донбасі, у 2014–2015 рр., високі та середні показники розвитку ІІП в цих регіонах істотно погіршилися і негативно вплинули на розвиток ІІП в центральних та західних областях.

7. Дослідження системних проблем розвитку ІІП регіонів на основі теоретичних узагальнень та інституціонального аналізу доводить раціональну доцільність концентрації економічних ресурсів та організаційно-управлінських зусиль на розвитку компонент приватної форми власності за пріоритетними напрямками: впровадження апробованих в країнах-членах ЄС інституціональних механізмів фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки суб'єктів сектора МСП; поширення інноваційних засад і форм підприємництва створенням кластерних моделей, бізнес-центрів, мережевих утворень, технологічних бізнес-інкубаторів, наукових, технологічних та інноваційних парків; розширення сфер діяльності та компетенцій асоціацій і громадських організацій; формування електронної компоненти інформаційно-консультаційної підтримки підприємництва; забезпечення ефективності та конкурентоспроможності МСП регіонів на основі адаптування європейських методів управління та бізнес-освіти.

8. Вагомий вплив неформальних інститутів інфраструктури підприємництва на регіональний розвиток став підставою дослідження соціально-економічних передумов їх функціонування, домінантних чинників поширення, до яких віднесено: якість державного регулювання підприємницької діяльності та функціонування інфраструктури, раціональна доцільність регуляторних обмежень; рівень довіри суб'єктів підприємництва до формальних інститутів; ментальні характеристики, узвичаєності та ділова етика. Порівняння результатів аналізу вторинної інформації та проведеного глибинного інтерв'ю доводить, що повністю усунути прояви неформальної поведінки складно. За існуючих умов раціональніше поєднувати неформальні інститути, як взаємодоповнюючі, з формальними, стимулюючи поетапну трансформацію неофіційних компонент інфраструктури у офіційні.

9. Дослідження моделей формування і розвитку інфраструктури підприємництва в окремих країнах СНД, Європейського Союзу, а також Турецькій Республіці в контексті можливості їх адаптування в Україні доводить вагомий державний вплив на підприємницьку діяльність. Успішний досвід державної підтримки модернізації інфраструктури підприємництва в цих країнах доводить, що реалізація Спільних торговельної, промислової, регіональної політик ЄС, механізмів стимулювання інноваційної діяльності, реструктуризація

підприємництва на основі деконцентрації сектора МСП, створення кластерів, промислових зон, сектора комерційних і виробничих послуг відображає стратегічну пріоритетність посилення самостійності підприємств, в протидію суто державній підтримці, з обмеженням втручання держави в економічну діяльність у випадках, коли приватний сектор не здатний пристосуватися до викликів глобальної і мегарегіональної конкуренції. При цьому, як показує аналіз, недоцільне і неможливе копіювання концептуальних положень модернізації інститутів інфраструктури підприємництва розвинених і перехідних економік в Україні.

10. Системність і динамічність стратегії модернізації ІІІ регіону в умовах зовнішнього впливу процесу євроінтеграції та недосконалості і незавершеності державної політики регулювання підприємництва є об'єктивними передумовами системно-динамічного моделювання взаємозв'язків матеріальних та інформаційних потоків у підприємницькій діяльності з цільовою функцією максимізації ефективності з урахуванням доходів і витрат суб'єктів МСП. Результати моделювання доводять можливість покращення ефективності підприємницької діяльності через такі показники розвитку ІІІ регіону, як: зайнятість населення, зовнішньоекономічна діяльність підприємств, у тому числі з підприємствами з країн-членів ЄС, поточні операційні та майбутні витрати.

11. Недостатня скоординованість та ефективність управління процесами формування і розвитку ІІІ регіону внаслідок нераціональної структурної побудови потребує оптимізації горизонтальних і вертикальних міжкомпонентних та міжоб'єктних відношень на основі мережевої матриці інфраструктурних зв'язків з відповідними часовими і трансакційними витратами, теоретичний аналіз яких доводить, що ефективність функціонування ІІІ регіону в аспекті мінімізації трансакційних витрат підприємницької діяльності забезпечується: зменшенням числа об'єктів інфраструктурного ланцюга; раціоналізацією і прозорістю узгоджувальних процедур на основі електронної взаємодії; концентрацією функцій та ресурсів із спільним використанням в об'єктах інфраструктури (бізнес-центрах, технопарках, промислових зонах, кластерах, бізнес-інкубаторах).

В умовах децентралізації покращення ефективності управління розвитком інфраструктури підприємництва потребує гармонізації компетенцій і відповідальності центральних, регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування, а саме: на державному рівні системної ієрархії – визначення стратегічних цілей модернізації ІІІ в процесі євроінтеграції, моніторинг досягнення та коригування цілей; на регіональному рівні – вирішення оперативних завдань середньострокових програм розвитку інфраструктури відповідно до специфіки економіки регіону, галузевої структури підприємництва, культурно-історичного потенціалу; на місцевому рівні – реалізація ефективних форм, способів і моделей інтеграції інтересів підприємництва, громади (проекти державно-приватного партнерства, соціального, інноваційного, ресурсо-ефективного та екологічно безпечного підприємництва, створення кластерів).

12. Розробка програм та засобів модернізації ІІІ регіону передбачає дотримання таких концептуальних положень та стратегічних напрямів оптимізації її компонентної структури.

12.1. Першочерговими пріоритетами діяльності бізнес-асоціацій визначено: представлення та лобіювання інтересів підприємництва в ЄС; інтеграція в об'єднання бізнес-асоціацій регіонів країн-членів ЄС; імплементація європейської практики регулювання підприємництва з делегуванням окремих повноважень державних органів управління бізнес-асоціаціям; покращення якості бізнес-освіти через адаптацію навчальних програм до потреб бізнесу та європейських стандартів; розширення можливостей спілкування з підприємництвом регіонів країн-членів ЄС, зокрема конгресно-виставкових заходів, коопераційних зустрічей, засідань клубів, комітетів та ділових рад підприємців.

12.2. Формування і розвиток сучасної моделі бізнес-освіти на основі поєднання послуг вищої освіти та тренінгових бізнес-програм у регіональних центрах бізнес-навчання, створених спільно органами державного управління, громадськими організаціями та іншими об'єктами інфраструктури підприємництва.

12.3. Впровадження дворівневої моделі інформаційно-консультаційної компоненти ІІІ регіону з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій, інформаційних сервісів обміну економічною інформацією для нагромадження даних та рівного доступу до неї в регіональних ТІІІ.

12.4. Підвищення рівня ефективності проведення виставково-ярмаркових заходів з частковим фінансуванням із місцевих бюджетів на основі кластерної моделі взаємодії регіональних ТІІІ, організаторів виставок, виставкових центрів і суміжних організацій, і компенсації оплати участі підприємств у виставках організаторам з перспективою формування інфраструктурного кластеру виставкової діяльності при ТІІІ України.

12.5. Реалізація структурної моделі розвитку інноваційної компоненти ІІІ регіону за напрямками: вдосконалення інституціонального базису; залучення приватних інвесторів до формування інноваційної компоненти; підготовка програм міжнародної допомоги науково-дослідницької та інноваційної діяльності; організація виставок, ярмарок, бірж інноваційної продукції та технологій; міжрегіональне та інтеррегіональне співробітництво в інноваційній сфері з використанням кластерної моделі; фінансове стимулювання інноваційного підприємництва в регіонах з місцевих бюджетів.

12.6. Посилення кооперації малого, середнього та великого підприємництва на основі вертикально-горизонтальних інтегрованих моделей аутсорсингу та субконтрактингу, створення окремих об'єктів інфраструктури (консалтингові, інформаційно-маркетингові центри, регіональні центри субконтрактації та інформаційного обміну; біржі субконтрактів; форуми і виставки регіональної, міжрегіональної та інтеррегіональної кооперації).

13. Концептуальні положення багатосторонньої інтеграції інститутів інфраструктури підприємництва регіонів України та країн ЄС полягають у істотному зменшенні трансакційних витрат і забезпеченні взаємовигідності і симетричності торговельних зв'язків в процесі інтеграції компонент ІІІ регіонів

різних країн. Доведено, що ефективність функціонування інтегрованих інститутів залежить від специфіки їх діяльності та від ступеня консолідації інтересів підприємництва регіонів, охоплених цим інститутом. Пропонована структурно-інтеграційна модель потребує гармонізації інтересів підприємств, галузей чи регіонів країн-учасниць, сформованості інституціонального базису (наявності функціонуючих чи створення інтегрованих компонент інфраструктури) на основі апробованих в країнах ЄС раціонально доцільних форм і моделей інтеграції компонент інфраструктури підприємництва (ділові ради, двосторонні торгові палати, спільні навчально-освітні центри, коопераційні бюро, інноваційні транскордонні кластери, транскордонні технопарки, торгові дома, асоціації інфраструктурних елементів, інформаційні мережі та електронна інфраструктура підприємництва).

14. Інтеграція інформаційних ресурсів функціонування інфраструктури підприємництва передбачає формування електронного складника інфраструктури – системи державних, комерційних і некомерційних інститутів, які засобами інформаційних та Інтернет-технологій задовольняють потреби, створюють передумови розвитку підприємництва, зменшуючи трансакційні витрати підприємницької діяльності, – цілеорієнтованої на підвищення її ефективності за допомогою інструментів електронної взаємодії. До пріоритетних напрямів і форм електронної інфраструктури віднесено системи інформаційної підтримки підприємництва, електронного консультування, віртуальні виставки та дистанційна бізнес-освіта. Інтеграція діючих інструментів електронної інфраструктури підприємництва регіонів в загальнодержавну систему передбачає створення електронних торгово-промислових палат, компаративний аналіз яких з традиційно функціонуючими ТПП доводить покращення ефективності надання послуг, забезпечення швидкості задоволення потреб підприємств на основі уніфікації стандартних процедур та підвищення їх якості.

15. За відсутності дієвих механізмів впливу вітчизняного підприємництва, особливо малого і середнього, на прийняття політико-економічних рішень в Україні і в країнах-членах ЄС, а також законодавчої невизначеності, лобіювання інтересів підприємств в тіньових і корупційних формах раціонально доцільним видається інституціоналізація механізму лобіювання в межах функціонування компоненти з представлення та захисту інтересів підприємництва ІІІ регіону. В європейській практиці лобіювання інтересів підприємництва сформувалися достатньо ефективні методи взаємодії підприємств і органів влади на внутрішньому ринку, ринках окремих країн-членів ЄС, що передбачає в нашій країні: створення та інституалізацію національної системи лобіювання інтересів бізнесу; посилення ролі професійних асоціацій; поширення так званої «експертократії»; призначення постійних представників ІІІ в регіонах країн-членів ЄС; навчання фахівців з лобіювання інтересів підприємництва в ЄС; заповнення європейського інформаційного поля інформацією про інтереси, потреби та пропозиції вітчизняних підприємств; створення лобістських коаліцій з представниками підприємництва країн ЄС.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ОПУБЛІКОВАНО В ТАКИХ ПРАЦЯХ

Монографії:

1. Антонюк Д. А. Розвиток інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції : монографія / Д. А. Антонюк. – Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2015. – 341 с.
2. Антонюк Д. А. Вплив неформальної інфраструктури на розвиток підприємництва в Україні / Д. А. Антонюк // Логістично-адаптивне та правове управління соціально-економічними процесами : монографія / за заг. ред. В. П. Волкова, Л. А. Горошкової. – Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2015. – Підрозд. 2.5. – С. 297–304.
3. Антонюк Д. А. Виставково-конгресна діяльність в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва: регіональний і міжнародний аспекти / Д. А. Антонюк // Сучасні тенденції управління розвитком організаційно-економічних систем (новий погляд) : монографія / за ред. Р. Р. Тіміргалєєвої. – Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2014. – Підрозд. 5.5. – С. 448–463.
4. Антонюк Д. А. Переосмислення пріоритетів розвитку бізнес-асоціацій в контексті мегарегіональної інтеграції / Д. А. Антонюк // Європейська інтеграція: досвід Польщі та України : монографія / за заг. ред. Н. В. Павліхи. – Луцьк-Люблін: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2013. – Підрозд. 4.21. – С. 515–522.
5. Антонюк Д. А. Концептуальні засади інфраструктурного забезпечення підприємництва у промислових регіонах / Д. А. Антонюк // Управління виробничим та інфраструктурним розвитком економічного потенціалу України : монографія / за заг. ред. В. П. Волкова. – Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2012. – Підрозд. 1.5. – С. 97–121.

Статті у наукових фахових виданнях:

6. Антонюк Д. А. Впровадження і функціонування організаційно-економічного механізму дистанційного консультування суб'єктів малого бізнесу / Д. А. Антонюк, В. В. Голомб // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2011. – № 4. – С. 188–193. *Особистий внесок*: обґрунтовано організаційно-економічний механізм електронного дистанційного консультування суб'єктів малого та середнього підприємництва регіону.
7. Антонюк Д. А. Місце торгово-промислових палат в інноваційному розвитку регіонів на основі кластерних утворень / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. Концепція соціально-економічного розвитку регіонів в умовах викликів глобалізації: зб. наук. праць : у 3 т. – Т.2 / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; ред.: Булеєв І.П. – Донецьк, 2011. – С. 94-101. *Особистий внесок*: досліджено завдання та функції регіональних торгово-промислових палат в процесах організації кластерів.

8. Антонюк Д. А. Побудова карти стратегічних груп ринку бізнес-освіти Запорізької області / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: зб. наук. праць. – К.: НТУУ «КПІ». – 2011. – Вип. 8. – С. 320–326. *Особистий внесок*: здійснено аналіз місця бізнес-освіти в системі інфраструктури підприємництва регіону.

9. Антонюк Д. Особливості конкуренції на ринку бізнес-освіти Запорізької області / К. Антонюк, Д. Антонюк // Вісник Львівського ун-ту. Серія економічна: зб. наук. праць. – Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – Вип. 46. – С. 473–479. *Особистий внесок*: обґрунтована важливість конкуренції між бізнес-школами та навчальними центрами для підвищення ефективності бізнес-освіти в регіоні.

10. Антонюк Д. А. Передумови та організаційно-економічний механізм функціонування електронної інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. М. Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. – №1(17). – Т.1. – С. 20–30. *Особистий внесок*: розроблено організаційно-економічний механізм електронної інфраструктури підприємництва регіону.

11. Антонюк Д. А. Інфраструктурне забезпечення підприємництва: досвід країн СНД / Д. А. Антонюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Структурна перебудова економіки: регіональний аспект: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; ред. кол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2012. – Вип. 3(95). – С. 291–300.

12. Антонюк Д. А. Узагальнена класифікація елементів інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк // Вісник Запорізького національного університету: Економічні науки: зб. наук. праць. – Запоріжжя: Запорізький національний університет. – 2012. – №4 (16). – С. 12–17.

13. Антонюк Д. А. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку промислового регіону (на прикладі Запорізької області) / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: зб. наук. праць. – К.: НТУУ «КПІ». – 2012. – Вип. 9. – С. 397–403. *Особистий внесок*: запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування інноваційної компоненти інфраструктури підприємництва регіону.

14. Антонюк Д. А. Вплив тінізації економіки на сталий розвиток національного господарства / П.І. Коренюк, Л.А. Горошкова, Д.А. Антонюк // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №5 (15). – С. 3–5. *Особистий внесок*: показана важливість урахування факторів тіньової економіки як складової неформальної інфраструктури підприємництва.

15. Антонюк Д. А. Особливості формування інформаційної інфраструктури підприємництва в контексті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій / Д. А. Антонюк // Економічний вісник університету: зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г.Сковороди». – 2012. – № 19/ 2. – С. 50–56.

16. Антонюк Д. А. Бізнес-асоціації в системі інфраструктурного забезпечення малого та середнього підприємництва в Україні / Д. А. Антонюк, Н. Х. Єнгоян // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 4. – Т.1 (202). – С. 64–71. *Особистий внесок*: досліджено завдання та функції бізнес-асоціацій, їх місце в системі інфраструктури підприємництва регіону.
17. Антонюк Д. А. Аналіз сучасного стану інфраструктурного забезпечення підприємництва Запорізької області / Д. А. Антонюк // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 1 (31). – С. 59–66.
18. Антонюк Д. А. Роль бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва / Д. А. Антонюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 7 (2). – С. 61–68.
19. Антонюк Д. А. Особливості макросегментування ринку бізнес-освіти Запорізької області / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №5 (22). – С. 158–164.
20. Антонюк Д. А. Методологія оптимізації зв'язків між елементами інституціональної інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: зб. наук. праць. – Харків: ХНАДУ, 2013. – №2 (5). – С. 8–15.
21. Антонюк Д. А. Стимулювання малого підприємництва на основі використання інструментів бюджетного фінансування виставково-конгресної діяльності / Д. А. Антонюк // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону, 2014. – Вип. 10. – Т. 1. – С. 59–68.
22. Антонюк Д. А. Використання інструментів електронної інфраструктури підприємництва для підвищення ефективності просування туристичних послуг / Д. А. Антонюк, А. А. Коблік // Економічний вісник університету: зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г.Сковороди». – 2013. – № 21/2. – С. 33–38. *Особистий внесок*: запропоновані інструменти електронної інфраструктури підприємництва туристичних компаній.
23. Антонюк Д. А. Розвиток інституціональної інфраструктури бізнесу великих міст старопромислових регіонів / А.І. Мокій, Д. А. Антонюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2013. – Вип. 2 (100). – С. 131–138. *Особистий внесок*: визначено напрями розвитку інституціональної інфраструктури підприємництва великих міст старопромислових регіонів.
24. Антонюк Д. А. Інноваційний розвиток депресивних субрегіонів, малих міст і сільських поселень / А.І. Мокій, А.М. Гуменюк, Д.А. Антонюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Пріоритети та механізми соціально-економічного розвитку сільських територій: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2013. – Вип. 6 (104). – С. 41–55. *Особистий внесок*: обґрунтовано важливість та необхідність розвитку інноваційної компоненти інфраструктури підприємництва депресивних субрегіонів, малих міст і сільських поселень.
25. Антонюк Д. А. Проблеми визначення мікросегментів ринку короткотермінової бізнес-освіти / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Вісник

Запорізького національного університету. Економічні науки: зб. наук. праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – № 4 (20). – С. 101–106. *Особистий внесок*: проведено оцінювання операторів ринку бізнес-освіти Запорізької області.

26. Антонюк Д. А. Структурна трансформація та модернізація інститутів інноваційної інфраструктури підприємництва промислових регіонів / Д. А. Антонюк // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2014. – Т. 19. Вип. 2/2. – С. 12–17.

27. Антонюк Д. А. Концептуальні аспекти інституціональної інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк // Сталій розвиток економіки. – 2014. – № 2. – С. 177–182.

28. Антонюк Д. А. Методика оцінювання рівня розвитку інфраструктури підприємництва регіонів / Д. А. Антонюк // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2014. – № 8. – С. 31–39.

29. Антонюк Д. А. Дослідження інфраструктури підприємництва в регіонах України / Д.А. Антонюк // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2014. – № 10. Т.1 – С. 6–14.

30. Антонюк Д.А. Теоретико-методичні аспекти моделювання інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України в умовах євроінтеграції / Д.А. Антонюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. Випуск 122 (частина І). К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2014. – С. 96-108.

31. Антонюк Д. А. Інтеграція інфраструктури підприємництва регіонів України та країн ЄС / Д. А. Антонюк, А. О. Двігун // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Механізми ефективного розвитку прикордонних територій: [зб. наук. пр.] / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2014. – Вип. 4 (108). – С. 134–140. *Особистий внесок*: запропоновано концепцію інтеграції інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України та країн-членів ЄС.

32. Антонюк Д. А. Розбудова інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах євроінтеграції / Д. А. Антонюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Механізм регулювання регіонального розвитку в Україні: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2014. – Вип. 5 (109). – С. 276–284.

33. Антонюк Д. А. Стратегічні пріоритети модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України в процесі європейської інтеграції / Д. А. Антонюк [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2015. - № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4451>.

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

34. Антонюк Д. А. Організаційно-методологічні аспекти створення електронних торгово-промислових палат в Україні / Д. А. Антонюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ». – 2013. – Вип. 1, Т. 3. – С. 181–186.

35. Антонюк Д. А. Економетрична оцінка впливу інфраструктури підприємництва на підприємницьку активність в регіонах / Д. А. Антонюк // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: зб. наук. праць. – Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2015. - Вип. 29. – С. 54–61.

36. Антонюк Д. А. Аутсорсинг та субконтрактинг як механізми інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах мегарегіональної інтеграції України / Д. А. Антонюк // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: зб. наук. праць. – Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2015. - Вип. 30. — С. 53–60.

37. Антонюк Д. А. Моделювання інституціональної інфраструктури підприємництва регіону методами нечіткої логіки / А.І. Мокій, Д.А. Антонюк, М.З. Піх // Регіональна економіка. – 2015. – № 3. – С. 52–60. *Особистий внесок*: обґрунтовано вхідні та вихідні дані для проведення моделювання; запропоновано напрями розвитку компонент інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів України.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

38. Antoniuk D. Network approach to research the institutional business infrastructure of region / D. Antoniuk // Prospects of economic development in the global crisis: Collection of scientific articles. – Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria, 2015. P. 184–189.

39. Антонюк Д. А. Институционализация лоббирования интересов предпринимательства в процессе евроинтеграции Украины / Д. А. Антонюк // Аппробация. – 2015. – № 8. – С. 50–53.

40. Antoniuk D. A. Valuation of business effectiveness in regions of Ukraine on the basis of data envelopment analysis (DEA) / D.A. Antoniuk // Economics, Management, Law: current state and perspectives of development: Collection of scientific articles. - Thorpe-Bowker, Melbourne, Australia, 2015. – P. 167-172.

Посібники:

41. Операційний менеджмент у виробництві і сфері послуг : навчальний посібник / В.П. Волков, Д. А. Антонюк, Д. Т. Бікулов, К.І. Антонюк. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – 244 с. *Особистий внесок здобувача*: розділи 2, 3, 4.2.

Тези доповідей та матеріали науково-практичних конференцій:

42. Антонюк Д. А. Актуальные вопросы участия торгово-промышленных палат в активизации инвестиционной деятельности в регионе / Д. А. Антонюк // Управління економічним потенціалом регіону : зб. матер. міжрег. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 29 жовтня 2009 р.). – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – С. 13–15.

43. Антонюк Д. А. Вдосконалення методів просування послуг навчального центру / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Бізнес та умови його розвитку:

національний та міжнародний дискурси: матер. І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 2010 р.). – Донецьк: ДонДУЕТ, 2010. – С.19–21.

44. Антонюк Д. А. Підвищення ефективності управління об'єктами комунальної власності на засадах державно-приватного партнерства / Д. А. Антонюк, В. В. Голомб // Проблеми управління економічним потенціалом регіонів: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 28 жовтня 2010 р.). – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – С.5–6.

45. Антонюк Д. А. Проблеми та перспективи розвитку ринку короткотермінової бізнес-освіти Запорізької області / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Формування та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання : зб. тез допов. міжнар. інтерн.-конф., (м. Луцьк, 2011 р.). – Луцьк: ВІЕМ, 2011. – С.20–23.

46. Антонюк Д. А. Дослідження конкуренції на ринку бізнес-освіти Запорізької області / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Економіка, менеджмент, маркетинг і логістика: теорія, практика, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студ. і молодих науковців, (Ялта, 15-16 квітня 2011 р.). – Ялта, РВНЗ КГУ, 2011. – С.196–199.

47. Антонюк Д. А. Роль незалежних посередницьких організацій в процесі міжнародного науково-технічного співробітництва / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Київ, 10–11 березня 2011 р.). – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С.96.

48. Антонюк Д. А. Інструментарій електронної інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Науково-методологічне забезпечення економічних засад конкурентоспроможності аграрного виробництва і розвитку сільських територій: матеріали наук.-практ. конф., (м. Мелітополь, 16-17 лютого 2012 р.). – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. – С.10–13.

49. Антонюк Д. А. Концептуальна модель регіональної інноваційної системи (на прикладі Запорізької області) / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегій інноваційного розвитку: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 5-6 квітня 2012 р.). – Полтава: ПолНТУ, 2012. – С.23–26.

50. Антонюк Д. А. Маркетингове та інфраструктурне забезпечення системи оцінювання рівня якості туристичних послуг / К. І. Антонюк, Д. А. Антонюк // Форми і способи забезпечення сталого розвитку приморських територій : матеріали допов. всеукр. наук.-практ. конф., (м. Бердянськ, 31 травня – 2 червня 2012 р.). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – С.238–240.

51. Антонюк Д. А. Проблеми розвитку інфраструктури підприємництва в Україні / Д. А. Антонюк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: збірник матер. VI міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 23 листопада 2012 р.). – Харків: ФОП Павлов М.Ю., 2012. – С.7–8.

52. Антонюк Д. А. Співробітництво із закордонними бізнес-школами та освітніми центрами як фактор розвитку підприємництва / Д. А. Антонюк // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: збірник матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Красноармійськ, 20 грудня 2012 р.). – Донецьк: «Світ книги», 2012. – С.8–9.

53. Антонюк Д. А. Розвиток підприємницької інфраструктури регіону через реалізацію програм міжнародного співробітництва / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність : матер. VIII всеукр. наук.-практ. конф., (м. Київ, 15-16 березня 2012 р.). – К.: НТУУ «КПІ», 2012. – С.11.

54. Антонюк Д. А. Передумови формування та перспективи розвитку інвестиційної інфраструктури регіону / Д. А. Антонюк, О. С. Галінська // Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики посткризового періоду : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Львів, 13-14 квітня 2012 р.). – Львів: Львівська економічна фундація. – 2012. – С.72–74.

55. Антонюк Д. А. Передумови формування та розвитку інфраструктури недержавної підтримки малого бізнесу / Д. А. Антонюк // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Луцьк, 29-30 травня 2012 р.). – Луцьк: ПФ «Смарагд». – 2012. – С.98–99.

56. Антонюк Д. А. Проблеми оцінювання рівня розвитку інфраструктури підприємництва в умовах мегарегіональної інтеграції України / Д. А. Антонюк // Проблеми управління економічним потенціалом регіонів : збірник наук. праць всеукр. науково-практ. конф., (м. Запоріжжя, 31 жовтня 2013 р.). – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – С.3–4.

57. Антонюк Д. А. Теоретичні аспекти інституціональної інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк // Актуальні проблеми економіки України: тенденції, ризики, стимули : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 8-9 листопада 2013 р.). – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С.10–13.

58. Antoniuk D. State entrepreneurship infrastructural support in EU countries: experience for Ukraine / D. Antoniuk, K. Antoniuk // Proceedings of an international scientific conference “Young V4 Science 2013” (Bratislava, 2-4 October 2013). – Bratislava: School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, 2013. – P.7–13.

59. Антонюк Д. А. Оптимізація ланцюгів елементів інституціональної інфраструктури підприємництва / Д. А. Антонюк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 22 листопада 2013 р.). – Харків: ФОП Павлов М.Ю., 2013. – С.81–83.

60. Антонюк Д. А. Інститут інформаційної інфраструктури підприємництва: сучасні реалії та перспективи становлення в умовах мегарегіональної інтеграції України / Д. А. Антонюк // Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13-14 травня 2014 р.). – Ч.1. – Полтава: ПолНТУ, 2014. – С.66–68.

Публікації в інших виданнях:

61. Антонюк Д. Виртуальные выставки Запорожской ТПП / Д. Антонюк // Содружество. – 2006. – №8 (45). – С. 32–33.

62. Антонюк Д. А. Перспективи розвитку ринку М.І.С.Е.-послуг в Україні та

Запорізькій області / Д. А. Антонюк // Економіка, бізнес-адміністрування та державне управління : зб. наук. праць. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – № 2[2]. – С. 4–5.

АНОТАЦІЯ

Антонюк Д.А. Модернізація інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016.

У дисертації досліджено теоретико-методологічні основи модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів в процесі євроінтеграції України. Зокрема, висвітлено особливості визначення сутності, цільова функція, основні ознаки та критерії типологізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіону. Запропоновано методологічні засади дослідження і розробки стратегії модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів на сучасному етапі євроінтеграції.

Досліджено системні характеристики модернізації інфраструктури підприємництва на основі структурно-компонентного аналізу та економетричної оцінки впливу її параметрів на ефективність підприємницької діяльності.

Запропоновано стратегічні пріоритети та систему засобів структурної модернізації інституціональної інфраструктури підприємництва, а також пропозиції для органів державної влади та місцевого самоврядування з оптимізації структурної побудови системи інституціональної інфраструктури підприємництва регіонів у процесі децентралізації і євроінтеграції.

Сформульовано концептуальні засади інституціональної інтеграції інфраструктури підприємництва регіонів України та країн ЄС. Окреслено стратегічні пріоритети розвитку інтегрованих інститутів електронної інфраструктури підприємництва, запропоновано організаційно-методичні, інформаційні і економічні засоби імплементації інститутів лобіювання інтересів підприємництва в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: інституціональна інфраструктура, підприємництво, малий та середній бізнес, регіон, європейська інтеграція, модернізація.

АННОТАЦИЯ

Антонюк Д.А. Модернизация институциональной инфраструктуры предпринимательства региона в процессе европейской интеграции Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика / ГУ «Институт региональных исследований имени М.И. Долишнего НАН Украины». – Львов, 2016.

В диссертации исследованы теоретико-методологические основы модернизации институциональной инфраструктуры предпринимательства регионов

в процессе евроинтеграции Украины. В частности, освещены особенности определения сущности, целевая функция, основные признаки и критерии типологизации институциональной инфраструктуры предпринимательства региона. Предложены методологические основы исследования и разработки стратегии модернизации институциональной инфраструктуры предпринимательства регионов на современном этапе евроинтеграции.

Исследованы системные характеристики модернизации инфраструктуры предпринимательства на основе структурно-компонентного анализа и эконометрической оценки влияния ее параметров на эффективность предпринимательской деятельности.

Предложены стратегические приоритеты и система средств структурной модернизации институциональной инфраструктуры предпринимательства, а также рекомендации для органов государственной власти и местного самоуправления по оптимизации структурного построения системы институциональной инфраструктуры предпринимательства регионов в процессе децентрализации и евроинтеграции.

Сформулированы концептуальные основы институциональной интеграции инфраструктуры предпринимательства регионов Украины и стран ЕС. Определены стратегические приоритеты развития интегрированных институтов электронной инфраструктуры предпринимательства, предложены организационно-методические, информационные и экономические средства имплементации институтов лоббирования интересов предпринимательства в условиях действия Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС.

Ключевые слова: институциональная инфраструктура, предпринимательство, малый и средний бизнес, регион, европейская интеграция, модернизация.

SUMMARY

Antoniuk D.A. Modernization of regions institutional business infrastructure in the European integration of Ukraine. – Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, speciality 08.00.05 – the development of productive forces and regional economy / SI «Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishnij of NAS of Ukraine» – Lviv, 2016.

Theoretical and methodological foundations of modernization of regions institutional business infrastructure during the European integration of Ukraine have been studied. In particular the features of the essence definition, the objective function, basic features and criteria of the typology of regions institutional business infrastructure have been highlighted. Given the characteristics of business infrastructure structural building, multistructuring, ambiguited relationships and intersubjective relations with internal business environment and the influence of the external environment, including the process of European integration, it is proposed to consider it in terms of system-network approach.

Methodological principles of research and development of regions institutional business infrastructure modernization strategy at the present stage of European integration have been proposed. System characteristics of the regions institutional business infrastructure modernization parameters have been defined; structural and

component analysis of institutional business infrastructure and econometric estimation of parameters influence to the efficiency of business activities have been implemented.

Institutional barriers and preconditions of development of regions business infrastructure of Ukraine (legal, financial, organizational, informational and personnel) have been identified; and its reasonable analysis have demonstrated a research priority of business infrastructure non-governmental component. The importance of informal infrastructure institutions has been proved, its removal has been offered to provide through the creation of not profitable economic and social conditions of informal infrastructure using. System-dynamic modeling of relationships of material and informational flows in the regions business based on the definition of efficiency ratio, proceeding from aggregate value of income and expenses of SME subjects has been applied.

Strategic priorities and system of structural modernization tools of the institutional business infrastructure in terms of European integration by restructuring (infrastructure network communications, architecture, management system) and the development of the institutional infrastructure component while minimizing transaction costs of business activities have been proposed.

Using a program-oriented approach strategic priorities of business infrastructure modernization have been formulated; among them are creating of institutional base of forward development of Ukrainian entrepreneurship on innovative principles; improving structural construction and management system institutional business infrastructure of the region in European integration; components transformation; implementation of e-business infrastructure.

Problem-target positions contributed to the design of institutional basis of business infrastructure modernization of Zaporizhzhya region as a region of low availability of institutional business infrastructure and simultaneous formation of nearly all of its components.

The conceptual basis of institutional integration of the business infrastructure of regions of Ukraine and the EU, which enables significant reduction of transaction costs and expansion of possibilities of trade relations at the regional level has been formulated. To improve the quality of information, technical, institutional basis of entrepreneurship in the process of European integration, the establishment of a mechanism to ensure the integration of information resources the theoretical basis and methodology of formation of integrated institutions e-business infrastructure have been outlined. The concept of electronic Chambers of Commerce and Industry with a wide range of services and spatial dispersion in the regions has been proposed. Its implementation is recommended to provide on the basis of Internet-resources of regional Chambers using data from state, regional and international information resources.

The necessity of implementation of business lobbying institutions using appropriate organizational and methodical information and economic means in terms of the Association Agreement between Ukraine and the EU has been proved.

Keywords: institutional infrastructure, entrepreneurship, small and medium business, region, European integration, modernization.

Підписано до друку 12.05.2016 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний №1. Гарнітура Серіф.
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 2,75. Обл.-вид. арк. 3,25.
Друк. арк. відбиток 1499,625. Наклад 100 прим.
Замовлення №230
Віддруковано з готового оригінал-макета

Цифрова друкарня «Сору Art»
м. Запоріжжя, пр. Соборний 109
тел.: (095) 908-28-56
тел.: (068) 178-6927
<http://copyart.com.ua>
E-mail: copyartzp@gmail.com